

OSLOMET

Anna Waage Rasmussen

«Vi kan jo ikke lengre være fremmed for en tilbakeføring»

**En kvalitativ studie av ansatte i barnevernstjenestens
relasjonsarbeid og oppfølging av foreldre etter vedtak om
omsorgsovertakelse**

Masteroppgave i familiebehandling

OsloMet – storbyuniversitetet

Fakultet for samfunnsvitenskap

Sammendrag

De siste fire årene har antall barn under barnevernets omsorg gått ned. På tross for den synkende trenden, så har det vært et økt fokus på hvordan barnevernstjenestens jobber med oppfølging og tilbakeføring av barn til foreldrene etter en omsorgsovertakelse.

Denne masteroppgaven undersøker hvordan ansatte i barnevernstjenestene forholder seg til relasjonsarbeid, oppfølging av foreldre og hvordan de jobber mot tilbakeføring etter vedtak om omsorgsovertakelse. For å belyse denne tematikken har det blitt gjennomført fem kvalitative intervjuer med ansatte i ulike barnevernstjenester. Intervjuene har hatt en semistrukturert form, og datamaterialet har i senere tid blitt analysert tematisk, og basert på teori fra den systemiske forståelsen av menneskelige relasjoner, kommunikasjon og kontekst.

Gjennom analyse og tolkning av datamaterialet kommer det frem at ulike faktorer spiller inn for ansatte i barnevernstjenesten arbeid med foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse. Funn fra denne studien viser at relasjoner mellom barnevernsansatte, foreldre og fosterforeldre virker inn på oppfølgings- og tilbakeføringsarbeidet. Funnene i denne studien samsvarer med øvrige studier på området som fastslår at både barnets og foreldrenes utvikling påvirkes av relasjonene med barnevernsansatte og fosterforeldre.

Studiet tar for seg en dagsaktuell problematikk hvor det i disse dager gjennomføres flere systemendringer. Studien viser imidlertid at selv informantene har begynt å reflektere over egen praksis, så vil det kreve tid og arbeid så vil det kreve tid og arbeid før endringene på systemnivå samsvar med den daglige utøvelsen av arbeidet.

Abstract

In the last four years, the number of children under the care of child protection services has decreased. Despite the declining trend, there has been an increased focus on how the child protective services support and helps parents following placement of children and works towards a return of children after placement.

This master's thesis explores how caseworkers in the child protection services relate to relational work, support of parents and how they work towards a return of children after a placement. The thesis is based on a qualitative study interviewing five caseworkers of various child protective services. The interviews have had a semi-structured form, and the data has been analyzed thematically, and based on theory from the systemic approach of human relations, communication and context.

Through analysis and interpretation of the data, the findings suggest that various factors play a part in the child protective service work with parents after the placement. Including the relationships between child protection services caseworkers, parents and foster parents affect the services support and work towards a return of the child. This finding suggests that the relations between the parents, foster parents and staff, affects the development of both the parents and the child, and the finding is consistent with other studies.

This master's thesis deals with a current topic where several systemic changes are being implemented these days. However, the findings shows that even if the informants have begun to reflect on their own practice, it will require time and work before the changes at the system level correspond to the daily practice of the work.

Forord

Å skrive master under en pandemi har vært en lærerik opplevelse. Nå er jeg klar for at samfunnet skal åpne opp igjen.

Det er mange som fortjener en takk. Først vil jeg takke informantene som stilte opp til intervju i forbindelse med prosjektet. Dere har ikke bare bidratt med innsikt og kunnskap til oppgaven, men deres engasjement for temaet har vært smittende.

Takk til veileder professor Nicole Hennem. Takk for at du hjalp meg til å finne riktig retning for oppgaven min. Jeg vil og rette en takk til Ellen Syrstad som sendte en versjon av doktorgraden sin som enda ikke var publisert.

Mamma og pappa, takk for all støtte. Gleder meg til å se dere igjen. Ida, snart er det din tur - lykke til.

Tusen takk til venner i Bergen og Oslo som har heiet på meg gjennom de tre årene på studiet. Og mine tre gode hjelpere, Angelica, Heidi og Åshild. Tusen takk for korrektur og tydelige, men gode innspill som har løftet oppgaven.

Og takk til kollegaer og medstudenter for kloke innspill og faglige refleksjoner gjennom disse tre årene. En spesielt stor takk til medstudent og nå gode venninne Frida. Uten deg hadde ikke studietiden vært like bra.

Oslo, mai 2021

Anna Waage Rasmussen

OsloMet – storbyuniversitetet, Fakultet for samfunnsvitenskap

Oslo 2021

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	1
1.1 Bakgrunn for valg av tema og formål	1
1.2 Avgrensning og problemstilling	2
1.3 Oppgavens oppbygging	3
2. Kunnskapsstatus og tidligere forskning	3
2.1 Barnevernets rolle ved omsorgsovertakelse	3
2.2 Forslag til ny barnevernslov	5
2.3 Forbedringspunkter til barnevernet på bakgrunn av rettsutvikling i Høyesterett	5
2.4 Tidligere forskning	6
2.4.1 Ulike tilnærminger til oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse	7
2.4.2 Ulike tilnærminger grunnet ulike mandat	8
2.4.3 Verdien av terapeuter sin tilnærming i barnevernstjenestens arbeid	8
2.4.4 Oppfølging av foreldre til barnets beste	9
3. Teoretisk forankring	10
3.1 Introduksjon til systemisk forståelse	10
3.2 Systemisk forståelse av familien	11
3.3 Lineær og sirkulær tenkning	12
3.4 Sosialkonstruksjonisme	12
3.5 Systemteoretisk forståelse av kommunikasjon	13
3.6 Kontekstforståelse	14
3.7 Et utvidet relasjonsperspektiv	15
3.7.1 Treleddet relasjon	16
3.7.2 Triadisk modell	16
4. Metodisk tilnærming	17
4.1 Vitenskapelig posisjon og ståsted	17
4.2 Kvalitativ forskningsdesign	18
4.2.1 Kvalitative intervju, semistrukturert intervju	19
4.3 Fremgangsmåte for dataproduksjon	19
4.3.1 Utarbeidelse av intervjuguide og forberedelser	20
4.3.2 Utvalg og rekruttering av informanter	20
4.4 Forforståelse og intervjuposisjon	22
4.5 Kvalitativ analyse	23
4.6 Tematisk analyse	24

4.6.1 Steg 1. Forberedelse	25
4.6.2 Steg 2. Koding.....	25
4.6.3 Steg 3. Kategorisering	26
4.6.4 Steg 4, Rapportering	27
4.7 Forskningsetiske hensyn og personvern	27
4.8 Pålitelighet og gyldighet	29
4.9 Studiens overførbarhet.....	30
4.10 Studiens styrker og svakheter	30
5. Presentasjon av funn	31
5.1 Relasjoner som utgangspunkt for oppfølging.....	31
5.1.1 Relasjonen mellom barnevernsansatte og foreldre	31
5.1.2 Relasjonen mellom foreldre og fosterforeldre	33
5.2 Ansatte i barnevernstjenestens refleksjoner om oppfølgingsarbeid og tilbakeføring	34
5.3.1 Systematisering av oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse.....	35
5.3.2 Tilbakeføring - fra oppvekstplasseringer til midlertidige plasseringer	36
5.3 Det biologiske prinsipp	38
6. Diskusjon	39
6.1 Kontekstens betydning for oppfølgingsarbeidet	39
6.2 <i>Det er umulig å ikke kommunisere</i> – et krav fra Høyesterett	41
6.3 Holdninger om omsorgsovertakelse og tilbakeføring i endring.....	43
6.4 Familiesystemer i endring.....	45
6.5 «Relasjoner, relasjoner, relasjoner»	47
6.5.1 En systemisk forståelse av kommunikasjonen mellom biologiske foreldre og ansatte i barnevernstjenesten	48
6.5.2 Relasjonen mellom ansatte i barnevernet og biologiske foreldre.....	49
6.5.3 En systemisk forståelse av kommunikasjon mellom fosterforeldre og biologiske foreldre	51
6.5.4 Et utvidet relasjonsperspektiv på relasjonen mellom foreldre og fosterforeldre	52
7. Avslutning.....	53
8. Referanseliste.....	56
Vedlegg 1: NSD godkjenning.....	60
Vedlegg 2: Informasjonsskriv.....	63
Vedlegg 3: Intervjuguide.....	66

1. Innledning

I 2020 var 9247 barn under barnevernets omsorg i Norge. Omsorgen for 201 barn, om lag 2 prosent, ble tilbakeført til biologiske foreldre det samme året (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2021 i Akhtar, 2021). Tall presentert fra Bufdir i NRKs artikkel “Uskikken” viser at dette faktisk er et høyere tall enn det som har vært tidligere (Akhtar, 2021).

2020 var altså et annerledes år på flere måter.

Antall barn under barnevernets omsorg har gått ned siden 2016. 66% av barna med barneverntiltak ved utgangen av 2019, mottok hjelpetiltak i hjemmet (Bufdir, 2021). Etter et barn er plassert av barnevernstjenesten er barnevernstjenesten lovpålagt å følge opp foreldrene (bvl § 4-16). Oppfølgingen av foreldrene kan sees som en nødvendig del av oppfølgingen av barnet, til barnets beste (Slettebø, 2009, s. 9). I noen saker innebærer oppfølging å hjelpe foreldrene slik at de får en reell mulighet til å få tilbakeført omsorgen for barnet. I andre saker vil ikke tilbakeføring være realistisk, og oppfølgingen skal da ha et annet innhold og tilpasses foreldrenes hjelpebehov (Slettebø, 2009, s. 9).

Det siste tiåret har det vært en økende oppmerksomhet rettet mot barnevernets arbeid rundt omsorgsovertakelser. Delvis på grunn av de minst 40 norske barnevernssakene som har havnet i Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) i Strasbourg de siste årene. Hvor Norge gang etter gang er blitt dømt (Akhtar, 2021). Samtidig har det vært en nedgang i antall barn barnevernstjenesten har omsorgsansvaret for. Fra 2016 til 2019 var det en nedgang på 5 % (Bufdir, 2021). Fra 2017 til 2020 har antall barn under barnevernets omsorg sunket fra 10 244 til 9 247 (tall fra Bufdir i Akhtar, 2021). Til tross for nedgang i antall barn som er under barnevernets omsorg, økt oppmerksomhet rettet mot oppfølging- og tilbakeføringsarbeidet, viser tallene at fortsatt få barn og foreldre gjenforenes.

1.1 Bakgrunn for valg av tema og formål

Som flere av mine medstudenter på masterstudiet i familiebehandling, har mitt valg av masterstudie og tema for masteroppgaven blitt formet av min arbeidserfaring. Da jeg søkte meg inn på master i familiebehandling hadde jeg jobbet i tre år som miljøterapeut på flere barnevernsinstitusjoner. Her har jeg møtt flere barn og deres foreldre. Her har jeg møtt flere barn og deres foreldre og sett flere barns første møte med fosterforeldre enn tilbakeføring av omsorgen til foreldrene.

I løpet av disse årene har jeg fått innblikk i hvordan et familiesystem fortsatt er et familiesystem selv om medlemmene ikke bor under samme tak. Det har blitt tydelig at foreldre påvirkes av hvordan barnet har det, og vice versa. Dette er en systemteoretisk grunntanke som har vært fremtredende gjennom masterstudiet i familiebehandling og som gjelder både i familier med og uten kontakt med barnevernstjenesten. Som miljøterapeut har jeg vært med på å utøve den daglige omsorgen for barn som er plassert, hatt tett kontakt med barnets foreldre og barnevernstjeneste. Foreldrene har delt oppturer og nedturer i deres samarbeid med barnevernstjenesten. Barnevernstjenesten har gjort det samme. Med utgangspunkt i deres fortellinger og mine erfaringer ble jeg interessert i barnevernstjenestens oppfølging av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse.

Flere forhold spiller inn i barnevernets oppfølgingsarbeid av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse. Samarbeidet før plassering, barnets alder, foreldrenes livssituasjon, den enkelte saks særegenhet og formålet med plasseringen, er noen av faktorene som kan spille en rolle for samarbeidet (Slettebø, 2009, s. 11). Formålet med denne oppgaven er å undersøke hvordan ansatte i barnevernstjenestens arbeider med relasjon til foreldre etter omsorgsovertakelse og mot tilbakeføring av barn til foreldre. En relasjon vil i denne oppgaven defineres som «et forhold hvor personer med felles interesser i lengre eller kortere tid påvirker hverandre følelsesmessig» (Lundstøl, 2009 i Fjelldal og Ôrtenblad, 2018, s. 113).

1.2 Avgrensning og problemstilling

Oppgaven undersøker barnevernets oppfølging av foreldre etter fylkesnemnda har fattet vedtak om å overta omsorgen for et barn etter barnevernloven §4-12 (Barnevernloven, §4-12). Vedtak om omsorgsovertakelse kan kun fattes dersom et barn lever i en klart uholdbar situasjon i hjemmet (Fylkesnemdene, 2021). Etter at fylkesnemnda har fattet vedtak etter bvl §4-12 er barnevernstjenesten pliktet til å følge opp foreldre med barn plassert i fosterhjem eller på institusjon (bvl § 4-16). Denne oppgaven handler om barnevernets oppfølging av foreldre med barn plassert i fosterhjem.

Formålet med denne oppgaven er å undersøke følgende problemstilling: *«Hvordan forholder ansatte i barnevernstjenesten seg til relasjonsarbeid og oppfølging av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse?»*

For å besvare problemstillingen har jeg benyttet meg av forskningsspørsmålene:

1. *Hvordan opplever ansatte i barnevernstjenesten relasjoners betydning for samarbeid med foreldrene etter vedtak om omsorgsovertakelse?*

2. *Hvordan reflekterer ansatte i barnevernstjenesten rundt oppfølging- og tilbakeføringsarbeid etter vedtak om omsorgsovertakelse?*

1.3 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er delt i syv kapitler. I det første kapitlet introduseres studiens bakgrunn, formål, problemstilling og forskningsspørsmål. Det andre kapitlet; kunnskapsstatus på feltet og tidligere forskning, legger først vekt på barnevernets rolle i omsorgsovertakelser, forslaget til ny barnevernslov og Høyesteretts forbedringspunkter. Deretter blir tidligere forskning om barnevernets oppfølging av foreldre presentert. I kapittel; teoretisk forankring, tre presenterer jeg studiens teoretiske forankring. Oppgaven fjerde kapitlet er metodekapitlet, og handler om metodiske og etiske overveielser. Her redegjøres det for fremgangsmåten brukt for å innhente og analysere data. Deretter følger kapittel fem, hvor studiens funn presenteres. I kapittel seks diskuteres mine funn opp mot kunnskapsstatusen på feltet, tidligere forskning og studiens teoretiske forankring. Avslutningsvis vil studiens hovedfunn sees opp mot problemstilling og forskningsspørsmål.

2. Kunnskapsstatus og tidligere forskning

For å redegjøre for det lovverk og de offentlige dokumentene som utgjør rammeverket for oppgavens problemstilling, barnevernets rolle ved omsorgsovertakelse, vil dette først presenteres. Før samfunnsmessige utviklingstrekk i form av forslag til ny barnevernslov og forbedringspunkter til barnevernet på bakgrunn av rettsutvikling i Høyesterett, sees nærmere på. I tillegg til rettslig utvikling på feltet finnes det flere studier av barnevernets oppfølgingsarbeid. Tidligere forskning vil presenteres avslutningsvis kapitlet.

2.1 Barnevernets rolle ved omsorgsovertakelse

Etter barneloven (1982) er det biologiske foreldre som har ansvar for og skal oppdra sine barn (BL, 1982). I Norge er det barnevernloven som skal sikre at barn og unge ikke utsettes for omsorgssvikt eller andre skadelige oppvekstvilkår (BVL, 1992). Barnevernlovens formål er å “sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til riktig tid” (BVL, 1992, §1-1). Videre stadfester loven at “Barnevernet skal utøve sin virksomhet med respekt for og så langt som mulig i samarbeid med barnet og barnets foreldre” (BVL, 1992, §1-7). Barnevernstjenesten skal etterstrebe og jobbe etter hensyn til barnets beste, barns rett til medvirkning og innflytelse,

mildeste effektive inngrep, biologiske bånd og tilknytnings- og relasjonskvalitet (Lindboe, 2016, s. 13 og Sundt, 2016, s. 50).

Et overordnet mål for barnevernstjenesten er at barn og familier skal gis hjelp i hjemmet. Omsorgsovertakelse vurderes bare i de tilfellene hvor hjelp i hjemmet ikke fører frem og hvor tiltakene som iverksettes ikke er tilstrekkelig for å sikre barnets helse og utvikling (BVL, 1992, §4-12). Omsorgsovertakelse innebærer at barnet flyttes fra foreldrene og at barnevernstjenesten overtar hovedansvaret for barnets oppvekst (Lindboe, 2016, s. 54). Dersom barnevernstjenesten vurderer at det er grunnlag for omsorgsovertakelse fremmer de sak for fylkesnemnda. Fylkesnemnda vil fatte vedtak om omsorgsovertakelse i sakene hvor de vurderer at barnet lever i en klart uholdbar situasjon i hjemmet, og fastsetter også hvorvidt barnet skal flytte til fosterhjem eller institusjon, og hvor ofte barn og foreldre skal få treffe hverandre (Lindboe, 2016, s. 113). Fosterhjem er det mest brukte tiltaket når barn og unge ikke kan bo med foreldrene sine (Sundt, 2016, s. 32).

Etter fylkesnemnda fatter vedtak om omsorgsovertakelse har barnevernet ansvar for at foreldre får et tilbud om oppfølging ut fra deres behov (BVL, 1992, §4-16). For bedre oppfyllelse av barnevernets lovfestede oppfølgingsplikt, har Barne- og likestillingsdepartementet utarbeidet veilederen "Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert i fosterhjem eller på institusjon" (Slettebø, 2009). Oppfølgingen skal ta utgangspunkt i barnets omsorgsplan, som formidler en plan over barnets fremtid. I veilederen kommer formålet med oppfølgingen av foreldre frem:

- 1. Klargjøre formålet for flyttingen, og ved dette skape større forutsigbarhet og mål for flyttingen*
- 2. Etablere et godt samarbeid mellom foreldre, fosterforeldre og barnevernstjenesten*
- 3. Utvikle utviklingsstøttene samværsordninger*
- 4. Skape trygghet hos barnet ved at foreldrene får hjelp*
- 5. Hjelp foreldre til å bedre sin livssituasjon og ved dette legge til rette for at barnet eventuelt kan flytte hjem*
- 6. Hjelp foreldrene til å forsones seg med at plasseringen av barnet blir langvarig*
- 7. Bidra til utviklingen av foreldrerollen når barnet er plassert utenfor hjemmet*
- 8. Ivareta foreldres selvstendige behov for hjelp*

(BLD, 2009 gjengitt fra Sundt, 2016, s. 417).

2.2 Forslag til ny barnevernslov

Dagens barnevernlov er snart tretti år gammel og samsvarer i liten grad med dagens samfunns- og rettsutvikling. I tråd med føringene fra Høyesterett og EMD, har Barne- og familiedepartementet har lagt frem “Lov om barnevern (barnevernsloven og lov om endringer i barnevernloven)” (Prop.133 L (2020-2021)).

Det legges opp til at ny barnevernslov trer i kraft i 2023. Kompetansekrav, mer forebygging, økte krav til dokumentasjon og begrunnelser er hovedgrepene i det nye forslaget. Målet med det nye lovforslaget er å sikre økt rettsikkerhet for familiene som mottar hjelp fra barnevernet. I tillegg er endringene ment for å ivareta retten til familieliv og gi flere barn en trygg oppvekst (Barne- og familiedepartementet, 2021).

Hensynet til barnets beste er det grunnleggende hensynet for barnevernet og vil fremheves i en ny overordnet bestemmelse. Hensynet til båndene mellom barn og foreldre er også sentralt i barnevernstjenestens arbeid og det blir i det nye forslaget foreslått at det skal fremgå hvordan hensynet til familiebånd er vurdert i barnevernets vedtak. Dette for å sikre økt bevissthet om det biologiske prinsipp, og sørge for at det foretas en faglig avveging i saker der barnet og foreldrene har motstridende interesser (Barne- og familiedepartementet, 2021).

I flere av dommene fra EMD og Høyesterett har spørsmål om oppfølging av barn og foreldre stått sentralt. Dette har ført til et økt fokus på oppfølgingsarbeidet i ettertid av omsorgsovertakelsen, plasseringens midlertidige utgangspunkt og at målet skal være gjenforening av barn og foreldre. I barnevernets arbeid for gjenforening skal tilrettelegging av samvær stå sentralt. I lovforslaget foreslås det at barnevernstjenesten jevnlig skal vurdere behovet for å endre på samværsplanen, og få bedre frem at barnevernstjenesten kan innvilge mer samvær enn det nemda fastslo i vedtaket. Videre skal det presiseres i loven at barnevernstjenesten systematisk og regelmessig skal vurdere om vedtak om omsorgsovertakelse kan oppheves og barnet kan tilbakeføres til foreldrene (Barne- og familiedepartementet, 2021).

2.3 Forbedringspunkter til barnevernet på bakgrunn av rettsutvikling i

Høyesterett

I “Informasjonsskriv om behandling av barnevernssaker – nye avgjørelse fra Høyesterett” (10.6.2020) fremheves flere forbedringspunkter til barnevernets praksis. Fra Høyesterett legges det frem at barnevernstjenesten må forbedre sitt arbeid med beslutningsgrunnlag, begrunnelse

og dokumentasjon (Barne- og familiedepartement, 2020). Forbedringspunktene som vurderes som aktuelle for oppgavens problemstilling vil nå legges frem.

Hva angår svært inngripende tiltak, som omsorgsovertakelse, skal det stilles strengere krav om forsvarlig beslutningsgrunnlag og grundig begrunnelse. Det stilles større krav til utredning og begrunnelse når det vurderes å samtykke til langvarig omsorgsovertakelse enn kortvarig. Kravene gjelder også dersom foreldrene viser at omsorgsevnen har utviklet seg i positiv retning eller livssituasjonen har endret seg med betydning for vurderinger som er tatt tidligere om foreldrenes evne til å gi forsvarlig omsorg til barna. Videre er et forbedringspunkt at myndighetene skal begrunne skriftlig der det vurderes at det ikke er aktuelt med tilbakeføring av barnet til foreldrene. Det skal i slike barnevernssaker dokumenteres og begrunnes hvorfor gjenforening ikke er aktuelt. I begrunnelsen skal det komme frem hva barnevernstjenesten har gjort for å muliggjøre tilbakeføring og gjenforening av barn og foreldre. Det skal også fremlegges hvilke mindre inngripende tilbake som er vurdert, og hvorfor de ikke ble ansett som tilstrekkelig før omsorgsovertakelse (Barne- og familiedepartement, 2020).

Høyesterett krever en forbedring og konkretisering av barnevernstjenestens begrunnelse av barnets sårbarhet og foreldrenes manglende omsorgskompetanse. Det fremheves også at vurderingene av foreldrenes omsorgsevne og samværskompetanse skal vurderes ut fra flere sider enn observasjoner ved samvær, fordi samvær kan være krevende for barna og foreldrene, og barn kan få reaksjoner i forbindelse med samvær. Høyesterett legger vekt på at det kan være flere grunner til at barn kan reagere på samvær (Barne- og familiedepartementet, 2020).

Det fremheves av Høyesterett at tilbakeføring er den overordnede målsettingen i saker med omsorgsovertakelse, både etter norsk rett og EMK. Alle omsorgsovertakelser skal anses som midlertidige og staten har en positiv plikt til å jobbe for at relasjonen mellom barn og foreldre opprettholdes og at de kan gjenforenes. Myndighetene skal følge med på utviklingen, og følge opp med samvær og hjelpetiltak (Barne- og familiedepartementet, 2020).

2.4 Tidligere forskning

For å få innsikt i hva vi allerede vet om oppgavens problemstilling vil jeg nå legge frem aktuell tidligere forskning. Det er flere forhold som spiller inn i barnevernets oppfølging og nyere forskning har tatt utgangspunkt i ulike problematikk (Slettebø, 2009, s. 11). Med hensyn til denne studiens omfang og ramme vurderer jeg det som relevant å se til tidligere forskning på barnevernets og andre instansers oppfølging av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse. Jeg vil i min gjennomgang av tidligere forskning se på forskning som er relevant for oppgavens

problemstilling og teoretiske forståelsesramme, med hovedfokus på systemisk praksis, sirkulær tenking, sosialkonstruksjonisme og kommunikasjonsteori.

De siste årene har det, både nasjonalt og internasjonalt, vært en økende interesse for barnevernets oppfølgingsansvar for foreldre som har barn plassert utenfor hjemmet (Slettebø, 2009, s. 11). Den økende interessen og påfølgende utredningsarbeidet har medført en problematisering av barnevernets mangelfulle oppfølging og det jobbes i dag med et nytt forslag til ny barnevernslov. Forskning viser imidlertid at ansatte i barnevernstjenesten finner det utfordrende å balansere hensynet til barnets beste opp mot behovene til foreldrene, til tross for at oppfølgingsarbeidet får mer oppmerksomhet. Barnevernsansatte påpeker at retningslinjene for arbeidet mangelfullt, samtidig som foreldrene opplever det som utfordrende å samarbeide med tjenesten som har plassert barnet deres (Schofield et al., 2011).

2.4.1 Ulike tilnæringer til oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse

I følge Schofield et al. er foreldre til barn som er plassert av barnevernet som en gruppe som har blitt glemt både politisk, i praksis og innen forskning (Schofield et al., 2011). Foreldre som har mistet omsorgen er i utgangspunktet en sårbar gruppe og flere studier viser at de håndterer plasseringen av barnet på ulike måte (Schofield et al., 2011 og Slettebø, 2009). I Schofield et al. (2011) sin parallelle kvalitative undersøkelse av foreldre med barn i fosterhjem fra England, Sverige og Norge, kommer det frem at foreldrene uttrykker behov om å bli møtt med respekt og empati av ansatte i barnevernstjenesten, få informasjon om barnet og bli inkludert så mye som mulig i barnets liv.

I flere undersøkelser av mødre som har mistet omsorgen for sine barn, kommer det frem at de har en opplevelse av å bli stigmatisert av ansatte i barnevernstjenesten (Sykes, 2010 og Syrstad, 2021). I Dr. Jennifer Sykes, studie kommer det frem at mødre som har mistet omsorgen ofte identifiserer seg selv som en god mor, men at de i møte med ansatte i barnevernstjenesten ikke opplever å bli ansett som god mor. I møte med andre hjelpeinstanser opplever de samme mødre en annen anerkjennelse som mor, og opplever at denne bekrefter deres identitet i større grad. I det norske doktorgradstudiet til Ellen Syrstad (2021) utforskes mulighetene anvende en systemisk tilnærming i møte med foreldre som har barn plassert av barnevernet. I begge studiene beskrives tilnærmingen til instansene som en faktor som påvirker samarbeidet.

2.4.2 Ulike tilnærminger grunnet ulike mandat

Syrstad (2021) undersøker mødres opplevelse av og familievernkontorenes tilbud til foreldre etter omsorgsovertakelse. Familievernet er en tjeneste som tilbyr råd, veiledning og samtaler til familier som har behov for ekstra støtte og hjelp. Barnevernstjenestens mandat er ulikt familievernet og de har ulike roller. Barnevernstjenesten i Norge har ansvaret for å følge opp foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse på tross av de utfordringene det medfører. I hennes studie kommer det frem at foreldre opplever å bli møtt på en annen måte på familievernkontoret enn av barnevernstjenesten. Syrstad (2021) viser til annen internasjonal forskning som indikerer spenning mellom en systemisk tilnærming og barnevernets tilnærminger. I barnevernet dras saksbehandlerne mot lineære årsak-virknings forklaringer, i motsetning til den sirkulære tankegangen som er kjennetegner systemisk tilnærming (Bingle og Middleton, 2019; Watson, 2019 i Syrstad, 2021, s. 14).

Videre forklarer Syrstad (2021) at mødrene beskytter seg selv, kjemper imot og opplever maktesløshet i møte med barnevernstjenesten. I Sykes (2010) forskning ser hun at enkelte mødre har en atferd som ikke er forenelig med barnevernets uttalte mål, og barnevernets fokus på aksept av skyld er problematisk for mødrene og fører til at barnevernstjenesten ikke ser utvikling hos mor. På den andre siden finnes det foreldre som gjør det barnevernstjenesten forteller at de skal gjøre, på tross av at de ikke forstår grunnen, eller deler forståelsen av hvorfor omsorgen er tatt (Syrstad, 2021, s. 9).

2.4.3 Verdien av terapeuter sin tilnærming i barnevernstjenestens arbeid

En av terapeutene på familievernkontoret fra Syrstads (2021) studie forklarte at hun, ved hjelp av en systemisk tilnærming, hadde sett foreldre gå gjennom en prosess. Prosessen startet med at foreldrene utviklet en forståelse av barnevernets vurdering og som endte med at barnet ble tilbakeført (Syrstad, 2021, s. 11). I Syrstads (2021) studie blir det foreslått å øke fokus og kunnskap om den systemiske tilnærmingen i oppfølgingen av foreldre etter en omsorgsovertakelse, hvor dialogen mellom foreldre og barnevernsansatte blir viktig.

I Syrstad (2021) studie blir det forklart at lineære årsaksforklaringer kan være nødvendig i barnevernstjenesten. De lineære forklaringer kan som sees på som 'sannheter' og kan gjøre samarbeidet med foreldrene bli problematisk. Når barnevernstjenesten ser på sine årsaksforklaringer kan det bli utfordrende å skape dialog mellom dem og foreldrene (Bingle og Middleton, 2019; Watson, 2019 i Syrstad, 2021, s. 14). I Langsrud et al. sin undersøkelse (henvist i Syrstad, 2021, s. 14) viser funn at saksbehandlerne i barnevernstjenesten ofte mangler

forståelse av egen rolle i kunnskapsproduksjon. Syrstad (2021) referer til funn som viser at samarbeidet og dialogen mellom foreldre og saksbehandlere påvirkes positivt når saksbehandlerne har en forståelse om at et fenomen kan forstås på ulike måter (Andreson og Goolishian 1992 i Syrstad, 2021, s. 14)

Flere studier påpeker hvordan ansatte i barnevernstjenesten og foreldre som har barn plassert av barnevernstjenesten har ulike forventninger til hverandre. I Skyes (2010) studie kommer det frem at saksbehandlerne søker bekreftelse fra mor om deres antagelse og barnevernsfaglige vurderinger, mens mor søker positiv foreldreidentitet og støtte fra saksbehandlere. Hun konkluderer med at mødrene og saksbehandlerne er fanget i en negativ sirkel og hvor samarbeidet kan bli konfliktfylt. Fra Slettebøs (2009) rapport "Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert utenfor hjemmet av barnevernstjenesten (Slettebø, 2009) kommer det frem at samarbeidet mellom foreldrene og barnevernstjenesten ofte kjennetegnes av både samarbeid og konflikt. I samarbeidet er saksbehandlerne frustrert på mødrenes mangel på anger, mens mødrene bruker tid på å forsvare seg og kjempe mot barnevernet (Sykes, 2010).

At barnets interesser blir mindre fremtredende når samarbeidet mellom foreldre og ansatte i barnevernstjenesten er konfliktfylt går igjen i flere studier (Sykes, 2010, Slettebø, 2009). I Syrstads studie viser hun til positiv utvikling i samarbeidet mellom foreldre og barnevernsansatte etter behandling hos familievernkantoret. Terapeutene på familievernkantorene har møtt foreldrene med en systemisk tilnærming og rettet oppmerksomheten mot foreldrenes styrker fremfor mangler i foreldrerollen (Syrstad, 2021). Andre undersøkelser har vist at god oppfølging og godt samarbeid mellom barnevernstjenesten og foreldre fører til færre brudd i plasseringer, at barnet faller lettere til ro i fosterhjemmet, og flere tilbakeføringer. I de sakene der tilbakeføring ikke er vurderes som aktuelt, har et godt samarbeid bidratt til at foreldrene utvikler seg til å bli bedre samværsforeldre (BLD, 2016, 2009; NOU, 2012; Slettebø, 2009 gjengitt i Sundt, 2016, s. 415).

2.4.4 Oppfølging av foreldre til barnets beste

Flere studier undersøker hvilke psykiske ettervirkninger, opplevelse av skyld og skam, foreldre kan erfare etter en omsorgsovertakelse (Morgan et al., 2019, s. 138). Ifølge Slettebø (2009) sliter foreldre med skyld, skam, sosial isolasjon og savner tilbud om hjelp i ettertid. Kontakten med barnevernstjenesten beskrives som vanskelig, og foreldrene sitter med en opplevelse av at barnet og fosterhjemmet blir prioritert (Slettebø, 2009). Likevel er det få studier som får frem hva foreldre opplever som hjelpsomt etter en omsorgsovertakelse.

Flere studier trekker frem individuell- og gruppeterapi blir nevnt som positivt for foreldrene i etterkant av en omsorgsovertakelse. Forskingen konkluderer med at et barnefokusert barnevern, kanskje ikke er det som bidrar til å beskytte barna best. Det blir i stedet foreslått en mer familiefokusert tjeneste. Ved at barnevernstjenesten har søkelys på hele familien, gjennom å se, lytte til og anerkjenne mor vise seg å være utviklingsstøtten for barnet (Morgan et al., 2019, s. 151). En familiefokusert tjenesten med en systemisk forståelse for barnet og dets foreldre kan bidra til å sette lys på dette (Syrstad, 2021).

Andre studier viser også at foreldres kontakt med barnet i fosterhjem kan bidra positivt i barnets liv, og føre til stabilitet og trivsel i fosterhjemmet (Schofield et al., 2011). Barn som lever i en situasjon preget av konflikt mellom voksne de er avhengig av påvirker barnets utvikling, og forskning viser at det er viktig med et godt samarbeid og en positiv kontakt mellom foreldresetene (Havik, 2007, 2013 gjengitt i Sundt, 2016).

3. Teoretisk forankring

I oppgavens teorikapittel vil teorien som oppgaven er bygget på presenteres. Teorier defineres i denne sammenheng som et sett av ideer som beskriver og forklarer verden rundt oss på en organisert måte (Hennum, 2016, s.48). Som ansatt i barnevernstjenesten møter en ofte mødre, fedre og barn i utfordrende livssituasjoner i endring. Hvordan vil ansatte i barnevernstjenestens forståelse av mor påvirke samtalen og hvordan vil hennes holdning påvirke møtet med denne moren? (Frøyland, 2017, s. 23). Hvordan vil ansatte i barnevernstjenestens kunnskap om relasjoner påvirke deres arbeid? Hvordan vil deres tidligere erfaringer med oppfølging av foreldre påvirke deres arbeid for tilbakeføring av barn til foreldre? For å belyse oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål vil en *systemisk forståelse av mennesker og samspill* være den teoretiske forståelsesrammen. Med en systemisk forståelse som overordnet perspektiv i møte med mennesker vil vi møte andre med et helhetsperspektiv, der *relasjon og kontekst* er viktige faktorer i vår forståelse av mennesket (Vedeler, 2020). I utvikling av den systemiske forståelsen har overgangen fra *lineær- til sirkulær årsaksforklaring og sosialkonstruksjonisme* vært grunnleggende.

3.1 Introduksjon til systemisk forståelse

Det ligger i begrepet systemisk at vi forstår mennesker som medlem av systemer. Et system kan defineres som et sett med komponenter. Relasjonene mellom komponentene er ulike fra

relasjoner til komponenter utenfor systemet. I systemet foregår gjensidige tilbakemeldinger mellom medlemmene, og dette påvirker deres atferd og handlinger (Frøyland, 2017, s. 21). Systemisk tenkning blir av klinisk sosionom og familierapeut Liv Frøyland (2017) beskrevet som “en måte å tenke på som setter problemer og hendelser inn i en sammenheng, en måte å forholde seg til og samtale med mennesker som kan bidra til forandring gjennom et utvidet perspektiv på mennesker og problemer”. Systemisk tenkning er basert på grunnleggende systemisk teori om dynamikk mellom mennesker, slik som sirkularitet, gjensidighet og vekselvirkning i mellommenneskelige relasjoner. I den systemiske forståelsen ser vi menneskets atferd utfra relasjoner og den kontekst relasjonene oppstår i (Frøyland, 2017, s. 7). Disse begrepene vil presenteres nærmere senere i kapittelet.

Den systemiske retningen, ble utviklet i Italia på 1970-tallet, ses individet som del av en helhet og i et system av relasjoner på kryss og tvers, og med relasjoner i stadig endring (Vedeler, 2020). Den ble førts utviklet for familierapifeltet, men har etter hvert fått stor utbredelse i den vestlige verden. I dag finnes en systemisk forståelse blant annet i familievern, barnevern, i psykisk helse, veiledning og undervisningssektoren (Frøyland, 2017, s. 18). Ved å se personen i kontekst og sammenheng med andre medmennesker, ser vi mennesket i samspill med sine medmennesker og samfunn (Frøyland, 2017, s. 18). Man gikk fra å se på problemer som var knyttet til én person som individuelle egenskaper til å utvikle en systemisk forståelse av problemer (Frøyland, 2017, s. 23). Den systemiske forståelse bidro med en ny måte å forstå problemer. Den nye forståelsen av gjensidighet i samspill og i kontekst ble brukt til å se etter andre mulige løsninger.

3.2 Systemisk forståelse av familien

I den systemiske forståelsen av mennesker forstår vi menneskelig atferd i samspill med sine medmennesker og systemer det er en del av. Et av systemene som former oss mest, er familien. Alle er vi på en eller annen måte medlem i en familie, uavhengig om familiemedlemmene lever eller er døde, om vi har kontakt med dem eller ikke. Familien er med oss og i oss, og bidrar til å forme våre relasjoner i andre systemer. Vi tar med oss tidligere relasjons- og samspillserfaringer inn i vårt syn på hvordan en familie bør fungere (Frøyland, 2017, s. 61).

Systemisk forståelse er en av flere modeller for familieforståelse. I den systemiske retningen forstås familien som et system med et kontinuerlig, gjensidig sirkulært samspill mellom medlemmene (Frøyland, 2017, s. 62). Det sirkulære samspillet forstås gjennom at det den ene gjør, virker inn på den andre, hvordan den ene har det, virker inn på hvordan de andre har det.

Også i familier hvor familiemedlemmene ikke bor sammen, påvirkes medlemmene kontinuerlig av hverandre. I tillegg til å se på familien som et system hvor medlemmene påvirkes gjensidig av hverandre, er det i den systemiske retningen mye oppmerksomhet på hvordan familiesystemet klarer å tilpasse seg barnas og foreldrenes utvikling og de endringene livet byr på (Frøyland, 2017, s. 67)

3.3 Lineær og sirkulær tenkning

Den systemiske forståelsen tar utgangspunkt i *sirkulær tenkning*. For å få tak på hva sirkulær tenkning er, kan det være hensiktsmessig å se den i forhold til *lineær tenkning* (Frøyland, 2017, s. 23). Vi har for vane å mene at én sannhet utelukker andre sannheter. At årsak-virkning er en sirkelprosess, er ikke det vi umiddelbart tenker (Frøyland, 2017, s. 9). En lineær måte å tenke på betyr at vi forstår årsakssammenhenger som at årsak og virkning er klart atskilt (Frøyland, 2017, s. 25). Én begivenhet fører til en annen. For å løse et problem går man ut fra at den bakenforliggende årsaken kan lokaliseres (Jensen og Ulleberg, 2017, s. 57). Denne forståelsen av hendelser, er den mest vanlige både i dagliglivet og i mange fagfelt. I naturvitenskapen regnes den lineære årsaks-virkning tenkningen som 'sannhet', mens den også er svært utbredt i humanetiske og sosiale vitenskaper; A fører til B (Frøyland, 2017, s. 25).

Med en sirkulær forståelse kan beskrivelsen av samspillet utvides med tanken om at det en selv gjør, påvirker interaksjonen. Det åpner opp for forståelsen av at begge har et ansvar for situasjonen og det vil være vanskelig å si noe om årsak (Frøyland, 2017, s. 29). Når vi forstår det som foregår mellom mennesker som sirkulære prosesser må vi se atferd som en del av et helhetlig mønster. I den systemiske retningen er det en forståelse av at vi lever i samspill med andre og gjensidig blir påvirket, og at systemet er i kontinuerlig bevegelse. Interaksjonen mellom medlemmene i systemet er i uopphørlig bevegelse, og systemet regulerer seg selv ved hjelp av tilbakemeldingen systemet gir seg selv (Frøyland, 2017, s. 27).

3.4 Sosialkonstruksjonisme

Sosialkonstruksjonisme har hatt stor innflytelse på den systemiske retningen. Dette er et vitenskapsteoretisk perspektiv som baserer seg på idéen om at vi skaper vår forståelse gjennom språket, i samspill med andre (Frøyland, 2017, s.29). Vår virkelighet er sosialt konstruert, og påvirkes av kulturen og omgivelsene vi lever i (Gergen og Gergen, 2005, s. 9).

Sosialkonstruksjonisme kan først sies å kjennetegnes av en kritisk holdning til det som oppfattes som objektiv kunnskap. Dette betyr at man ikke tror at vår kunnskap om verden kan

ses på som objektiv sannhet (Johnsen og Torsteinsson, 2015, s. 33). Mennesket har ikke direkte tilgang på virkeligheten, men vi har en persepsjon av den (Frøyland, 2014, s. 29).

Videre vil en sosialkonstruksjonist mene at den kulturelle og historiske konteksten spille en avgjørende rolle i vårt syn på kunnskap om verden (Johnsen og Torsteinsson, 2015, s. 33). Når vi produserer kunnskap, vil måten vi oppfatter og representerer verden på være historisk og kulturelt betinget. Den kunnskapen som presenteres kan derfor ikke anses som en universell, objektiv og verdifri sannhet. Vårt verdensbilde har endret seg gjennom tidene, og den sosiale verden er konstruert gjennom samspill og er ikke satt på forhånd. Dette betyr at de lokale og historiske praksisene som finnes i den kulturen en lever i, konstruerer de menneskelige sosiale egenskapene og det vi kaller kunnskap. Kunnskap skapes gjennom menneskelig samspill, og blir med et sosialkonstruktivistisk perspektiv til gjennom sosiale prosesser (Johnsen og Torsteinsson, 2015, s. 34).

Et tredje kjennetegn ved sosialkonstruksjonisme er synet på at det er en tydelig og direkte sammenheng mellom menneskers forståelse og sosiale handling (Johnsen og Torsteinsson, 2015, s. 34). Ut fra tanken om at kunnskap og sannhet skapes gjennom sosial konstruksjon får dette konkrete sosiale effekter i form av handlinger og handlingers konsekvenser.

Fra et sosialkonstruksjonistisk perspektiv vil ulike kulturer, og menneskene i den, ha sin egen subjektiv virkelighet. Denne virkeligheten er et produkt av våre tankers tolkninger og konstruksjoner (Frøyland, 2017, s. 30). Sosialkonstruksjonisme retter også søkelyset på hvordan man kan løse opp konflikter (Gergen og Gergen, 2005, s. 46). Konflikter oppstår gjerne fordi vi har ulike forståelser av ting. Dersom man anvender et sosialkonstruksjonistisk perspektiv på konflikter, tar man utgangspunkt i hvordan de ulike forståelsene kan trekkes tettere sammen, heller enn å fokusere på hvem som har rett. I dette perspektivet er man opptatt av språket og dialog, og hvordan det kan påvirke konfliktenes utvikling og trekke synsmåtene nærmere (Gergen og Gergen, 2005, s. 47).

3.5 Systemteoretisk forståelse av kommunikasjon

I den systemiske forståelsen er mennesker i kontinuerlig i samspill med omgivelsene, og blir gjensidig påvirket av hverandre. I anvendelse av denne forståelsen rettes oppmerksomheten mot hva som foregår mellom personer, gjensidigheten og å få frem hvordan vi kan forstå mennesker i sin kontekst (Frøyland, 2017, s. 12). I tillegg til å være en inspirasjonskilde for den sirkulære tenkningen som ble et utgangspunkt for systemisk forståelse, har Gregory Bateson, en britisk sosialantropolog, biolog, systemteoretiker og kommunikasjonsteoretiker,

utviklet en kommunikasjonsteori som er grunnleggende i den systemiske retningen (Bateson, 1972). Bateson ga i 1972 ut boken «Steps to an Ecology of Mind», før han i 1979 ga ut boken «Mind and Nature» som har blitt to viktige bøker for utviklingen av den systemiske retningen.

Kommunikasjonsperspektivet ble utviklet med en sirkulær forståelse som et alternativ til den lineære årsak-virkning-modellen (Ulleberg, 2020, s. 50). For å bedre forstå hva Bateson mente med begrepet kommunikasjon, må vi ha flere innfallsvinkler til begrepet (Ulleberg, 2020, s. 50). Innfallsvinklene *det er umulig å ikke kommunisere* og *vi kommuniserer alltid om både innhold og forhold* vil nå bli presentert.

Bateson mente at det var umulig å ikke kommunisere (Ulleberg, 2020, s. 51). Uansett hvor mye vi forsøker å ikke kommunisere, er det umulig å melde seg ut av kommunikasjon med andre. Den måten du oppfører deg på vil bli tolket og forstått på ulike måter av andre (Watzlawick et al., 1967, gjengitt i Ulleberg, 2020, s. 51). Dersom du ikke tar telefonen når noen ringer, kommuniserer du, og den andre tolker: hun ønsker ikke å bli snakket til. Vi forholder oss til telefonen som ikke blir besvart og tillegger det mening. Vi forstår og misforstår (Jensen og Ulleberg, 2018, s. 39).

Samtidig som det er umulig å ikke kommunisere, mente Bateson at vi alltid kommuniserer, både om innhold og forhold (Ulleberg og Jensen, 2018, 39). Kommunikasjon skjer på ulike nivåer i samspill med andre. Vi kommuniserer om innholdet i samtalen samtidig som vi indirekte kommuniserer om hvordan vi ser på forholdet og hverandre. Uavhengig av hva samtalen handler om, vil vi være opptatt av å fortelle hverandre om vi er sinte eller vennlige, interesserte i hverandre eller ikke. Det vil derfor være av stor betydning å avklare forholdet og vi vil alltid kommuniserer om forholdet parallelt med innholdet (Jensen og Ulleberg, 2018, s. 39). Hvordan vi definerer forholdet til hverandre kan skje på flere måter, blant annet med ord, kroppsspråk, handlinger og hvordan vi lytter (Jensen og Ulleberg, 2018, s. 40).

3.6 Kontekstforståelse

I Batesons kommunikasjonsteori (1972) har konteksten en sentral betydning for vårt 'indre liv' og er et av de mest sentrale begrepene i en systemisk forståelse. Våre tanker, følelser, opplevelser og handlinger finner sted i en kontekst (Ulleberg, 2014, s. 50). Det som skjer rundt oss, både i nåtid, fortid og forventninger til fremtiden, henger i stor grad sammen med det vi 'er'. Vi formes av den tilbakemeldingen vi gir, samtidig som den former andre. Hvilken væremåte vi viser i konteksten vi befinner oss i, er avhengig av tilbakemeldingen den får, og er ulik i ulike kontekster (Frøyland, 2017, 34).

Slik Bateson bruker begrepet kontekst er det som et psykologisk begrep som handler om et individs tolkning av fenomener. Han benytter derfor også begrepet 'forståelsesramme' for kontekst. Når vi erfarer en situasjon eller ser på et fenomen vil vi automatisk tolke og forsøke å skape sammenheng i det vi observerer. Bateson understreker at vi forholder oss til en kommunikatív verden der det som skjer og det som *ikke* skjer, kan bli informasjon i en kontekst (Ulleberg, 2014, s. 51). Den tolkningen vi har av fenomener eller situasjoner er ifølge Bateson (1972) subjektiv, og vi har ikke tilgang til en objektiv virkelighet. Hvert menneske har sin personlige måte å fortolke virkeligheten på. I en verden hvor inntrykkene er uendelig mange, utvikler vi en virkelighetsforståelse for å hjelpe oss til å orientere. Gjennom personlige erfaringer lærer vi å skille mellom ulike fenomener, vi sammenligner, oppdager likheter og forskjeller og får kunnskap om verden. Hva vi legger merke til avhenger av hvilken kontekst vi forstår dem innenfor (Ulleberg, 2014, s. 51).

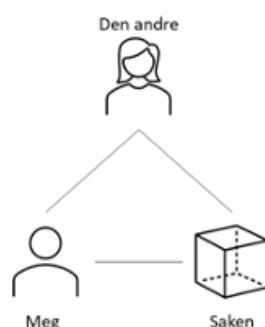
Når vi i en systemisk forståelse har fokus på kontekst, kan det bidra til at vi ofte ser andre i sammenheng med omgivelsene. Når vi tror at vårt indre påvirkes av- og påvirker sammenhengen vi lever i, kan vi åpne opp for å se at ingen er skyld i vanskene, men at man står fast i et uheldig mønster eller en vanskelig livssituasjon (Frøyland, 2017, 37). Kontekstforståelsen vår kan dermed påvirke samspeillet mellom oss. Våre ideer om verden og fenomener kan føre til at vi ikke finner løsninger på problemer vi står overfor, de fleste av oss ikke klarer skille våre subjektive ideer om virkeligheten med virkeligheten (Ulleberg, 2014, s. 54, 59 og 62).

3.7 Et utvidet relasjonsperspektiv

Fra et kommunikasjonsperspektiv vil hovedfokuset være å undersøke kommunikasjonen som foregår mellom menneskene som deltar (Ulleberg, 2020, s. 57). I forståelsen av kommunikasjonen mellom mennesker trekker Bateson (1979) frem begrepet relasjon som grunnleggende. Ved å introdusere et utvidet relasjonsperspektiv til kommunikasjonsteorien vil det legges vekt på å se på relasjonen mellom mennesket og de erfaringer, kunnskaper, historier og fenomener samtalen handler om (Jensen og Ulleberg, 2018, s. 39 og 41 og Ulleberg, 2020, s. 57). Vår relasjon til innholdet i samtalen vil formidles og utvikles i kommunikasjonen som foregår (Ulleberg, 2020, s. 57). Vi snakker om et *utvidet relasjonsperspektiv* fordi det ikke bare omfatter forhold mellom mennesker, men også relasjoner mellom fenomener, erfaringer og hendelser (Ulleberg, 2014, s. 35). Dette kan knyttes til to perspektiver: en treleddet relasjon og en triadisk modell.

3.7.1 Treleddet relasjon

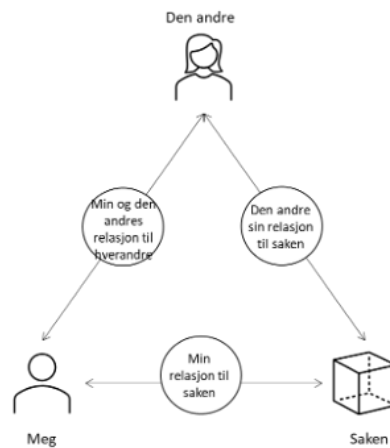
I en treleddet relasjon ser man på relasjonen mellom den andre, seg selv og saken. Vi setter da ikke likhetstegn mellom den andre og hans ytringer, erfaringer eller handlinger. Dersom vi setter likhetstegn mellom den andre og saken, kan det føre til at vi gjør den andre til et objekt. En saksbehandler som karakteriserer en mor som ‘vanskelig’, på grunn av utfordringer i samarbeidet, kan gjøre at saksbehandler kun ser det vanskelige ved mor. Dette kan igjen føre til en selvoppfyllende profeti for moren. I en treleddet relasjon, mellom den andre, seg selv og saken, utvikles et subjekt-subjekt-forhold som gir mulighet til at begge er deltakere og sammen utforsker en felles sak. Med en felles interesse i saken og ved å gjøre det som skal drøftes eksplisitt og konkret, kan vi bidra til at den andre kan utvikle nysgjerrighet om sin forståelse av egen historie og egne reaksjoner (Ulleberg, 2020, s. 58). Saksbehandleren kan vise interesse for hva mors oppførsel kan bety. Forstår mor hva som skal skje videre i samarbeidet med barnevernet eller er noe uklart?

Figur 1: Treleddet relasjon

3.7.2 Triadisk modell

Den triadiske modell er det andre utgangspunktet i det utvidede relasjonsperspektivet. I den triadiske modellen er utgangspunktet at en samtale alltid inkluderer noen som *kommuniserer* med noen om noe. For å definere fenomenet ‘kommunikasjon’ trenger vi minst tre aspekter (Ongstad, 2004, s. 69 i Ulleberg, 2020, s. 59). I denne modellen blir innholdets betydning fremhevet i et relasjonelt perspektiv, og de som deltar i samtalen, har hver sin relasjon til innholdet i samtalen. Ved å tegne opp en enkel triadisk modell kan vi lage et bilde av Batesons (1979) idé om at vi alltid kommuniserer om innhold parallelt med kommunikasjon om forhold (Ulleberg, 2020, s. 59). En samtale mellom saksbehandler og en mor vil alltid handle om noe, for eksempel tilbakeføring, og kommunikasjonen mellom dem vil omhandle både saksbehandlers og mors relasjon til dette innholdet samtidig som de kommuniserer om relasjonen til den andre.

Figur 2: Triadisk modell

4. Metodisk tilnærming

I dette kapittelet vil de metodiske aspektene og fremgangsmåtene i studien redegjøres for og diskuteres. Jeg vil begrunne valget av kvalitativ forskningsdesign, med semistrukturert intervju som metode for datainnsamling. Overveielser gjort i forbindelse med utvalg, rekruttering og forberedelser vil bli belyst. Deretter følger en beskrivelse av studiens tematiske analyse av innsamlet datamateriale. Denne beskrivelsen er gjort for å sørge for en så transparent analyseprosess som mulig. Videre vil studiens reliabilitet og validitet, styrker og svakheter, samt studiens overførbarhet evalueres. Avslutningsvis kommer en kritisk refleksjon av forskningsetiske hensyn og egen forforståelse som har påvirket forskningsprosjektet.

4.1 Vitenskapelig posisjon og ståsted

Jeg har under denne studien jeg etterstrebet å ta en vitenskapelig posisjon og ståsted med utgangspunkt i fenomenologien og hermeneutikken. Fenomenologi er læren om det som kommer til syne eller fremtrer for en bevissthet (Järvinen og Mik-Meyer, 2017, s. 82). Med et fenomenologisk ståsted vil formålet med forskningen være å belyse fenomener som de er, uten å bli styrt av forskerens forforståelser, ideer, stereotyper og inntrykk (Svaneus, 2005, s. 44). Jeg har søkt å få frem informantens beskrivelser som de er, med et bevisst forhold til hvordan mine forforståelser spiller inn. Jeg har derfor i løpet av forskningsprosessen jobbet med å få innsikt i egen forforståelse. Med økt innsikt har jeg blitt bevisst hvilken makt og påvirkningskraft forforståelsen har hatt for studien. I møte med informanter, tidligere forskning

og teoretiske perspektiver har min forforståelse blitt utfordret og forsøkt lagt til side, for å kunne legge frem informantens subjektive erfaringer.

Samtidig som jeg har etterstrebet å belyse fenomenet: oppfølging av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse, fra et fenomenologisk vitenskapelig ståsted, har jeg også benyttet meg av aspekter fra hermeneutikken. Jeg har vært opptatt av hermeneutikkens interesse for fortolkning i min studie (Järvinen og Mik-Meyer, 2017, s. 127). Fortolkning av ulike kulturelle uttrykk og samfunnsmessige fenomener innenfor hermeneutikken handler ikke om å aktivt lete etter årsakssammenhenger, men om å forstå eller fortolke en handling (Halvorsen, 2009, s. 23). Gjennom semistrukturerte intervjuer har jeg undersøkt informantenes intensjoner bak oppfølgingsarbeidet, som senere er blitt brukt i min fortolkning. Jeg har under denne studien forsøkt å utvide forståelsen av barnevernstjenestens oppfølging av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse. Jeg har hatt en holdning om at jeg som masterstudent har deltatt aktivt, hvor egne verdier og fordommer har påvirket min forståelse og fortolkning som presenteres i oppgaven.

Sammen med den fenomenologiske metodologiens interesse for subjektive standpunkter og opplevelser har jeg tatt i bruk hermeneutikkens fokus på fortolkning av forskjellige kulturelle uttrykk og samfunnsmessige fenomener inn i min undersøkelse (Järvinen og Mik-Meyer, 2017, s. 82 og 127). Hermeneutikken står for et vitenskapssyn som ikke aktivt leter etter årsakssammenhenger, men som er opptatt av å forstå eller fortolke en handling i dens kontekst (Halvorsen, 2009, s. 23 og Järvinen og Mik-Meyer, 2017, s. 160). Forståelsen eller fortolkningen blir undersøkt ved å se hvilke intensjoner som ligger bak. Hermeneutikken skiller mellom fysiske og sosiale fenomener, og ser på forskning i seg selv som en sosial aktivitet, hvor forskeren er en deltager som har med seg egne verdier og fordommer (Halvorsen, 2009, s. 23).

4.2 Kvalitativ forskningsdesign

Denne oppgaven tar i bruk et kvalitativt forskningsdesign. I kvalitativ forskning er formålet ofte å analysere mening og fortolkning. Den kvalitative forskeren søker etter innsikt i informantens perspektiv om fenomenet som undersøkes og forsøker å forstå betydningen av det for de involverte (Järvinen og Mik-Meyer, 2017, s.10). Etersom formålet med studien har vært å få utvidet innsikt i, og forståelse for hvordan ansatte i barnevernstjenesten følger opp foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse falt valget på kvalitativt forskningsdesign. For denne undersøkelsen er det hensiktsmessig å få en grundig innsikt i barnevernets oppfølging

av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse. Da målet var å få innsikt i barnevernsansattes egne opplevelser, falt valget på intervju fordi å få beskrivelser av deres livsverden kommer frem på en annen måte gjennom ord enn ved innsamlet data som kan telles (Kvale og Brinkmann, 2015, 48-52).

4.2.1 Kvalitative intervju, semistrukturert intervju

For å få frem informantenes erfaringer og avdekke deres opplevelser av fenomenet ble kvalitative intervju gjennomført. Et intervju er ikke en dagligdags samtale, men en samtale der intervjueren ønsker å lære noe av deltakerne, og fokuset er på deltakeren (Magnusson og Marecek, 2015, s. 58). Intervju er samtaler strukturert av forskeren, og er en metode som kan få frem deltakerens personlige og kulturelle mening, aspekter som kunne vært vanskelig å få frem på en annen måte (Magnusson og Marecek, 2015, s. 7).

Da målet med oppgaven er å besvare problemstillingen «*Hvordan forholder ansatte i barnevernstjenesten seg til relasjonsarbeid og oppfølging av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse?*» vurderte jeg at semistrukturert intervju ville være en passende form. Et semistrukturert intervju er verken en intervjuform som følger et fast spørreskjema eller en åpen samtale, men kan heller sees på som en blanding av disse. Med et fenomenologisk ståsted ville de semistrukturerte intervjuene bidra til innhenting av beskrivelser av intervjupersonens perspektiver og fortolkninger av fenomenet (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 46). Ved bruk av en semistrukturert intervjuform fikk jeg muligheten til å komme dypt inn i problematikken. I denne type intervjuer har man mulighet til å stille spørsmål om hovedtemaer, samtidig som man kan følge utviklingen i intervjuet og følge opp interessante momenter som dukker opp underveis (Kleven, 2011, s.41). På den andre siden fører fleksibiliteten til at de samme spørsmålene ikke ble stilt, og intervjuene kan gå i ulike retninger (Kleven, 2011, s. 39). I forberedelsen til intervjuene forberedte jeg en intervjuguide. Intervjuguiden ble et hjelpemiddel for å fokusere på det jeg skulle utforske (Leseth og Tellmann, 2017, s. 71).

4.3 Fremgangsmåte for dataproduksjon

I denne delen av metodekapittelet skal fremgangsmåten for dataproduksjon presenteres og valgene som har blitt tatt under prosessen for dataproduksjon vil redegjøres for. Ettersom studien har en kvalitativ tilnærming er den ikke ute etter å generalisere, men heller å sikre høyest mulig kvalitativt innhold i informasjonen (Halvorsen, 2009, s. 154 og 164).

4.3.1 Utarbeidelse av intervjuguide og forberedelser

Overordnet hadde jeg som forsker noen hovedmål med intervjuene. For det første ønsket jeg å finne ut av hvilke erfaringer informantene hadde med oppfølging av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse. For det andre ønsket jeg å finne ut av hvordan de samme informantene vurderer muligheter og utfordringer relatert til tilbakeføring av omsorgen til foreldrene. Dette for å undersøke deres relasjon til tilbakeføring før og etter den økte oppmerksomheten rundt barnevernets oppfølgingsarbeid. For å holde fokus på det jeg ønsket å utforske under intervjuet utarbeidet jeg en intervjuguide.

Intervjuguiden inneholdt en oversikt over emner som skulle dekkes, og forslag til spørsmål (Kvale og Brinkmann, 2015, s.162). I forkant av utarbeidelsen av intervjuguiden leste jeg meg opp på barnevernets oppfølging av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse og brukte denne kunnskapen i arbeidet med utvikling av intervjuguide. Oppsettet i en intervjuguide varierer, og jeg tok utgangspunkt i Leseth og Tellmann (2017) sin struktur. Først i intervjuguiden hadde jeg satt opp innledende spørsmål om informantenes bakgrunn, utdanning og arbeidserfaring. Deretter satt jeg opp ulike overordnede temaer som jeg var interessert i å få informantenes oppfatninger, erfaringer og meninger om, med mulige oppfølgingsspørsmål. Temaer jeg ønsket å få informantenes beskrivelser av erfaring og holdninger om var: *omsorgsovertakelse, oppfølging, samarbeid, foreldrenes behov og endringer i barnevernets praksis*. Temaene ble valgt med mål om at de ville gjøre det mulig å innhente informasjon som kunne bidra til å gi meg en helhetlig forståelse av barnevernets oppfølging av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse. Spørsmålene ble i guiden formulert åpent, men jeg opplevde under intervjuene at jeg noen ganger stilte spørsmål som var ledende mot min forforståelse.

Til slutt i intervjuguiden var et avrundings spørsmål som la opp til at informantene kunne fortelle om det de var opptatt av eller lurte på. Ved å gi informantene mulighet til å ta opp temaer eller noe hun hadde tenkt på, kan viktig informasjon og refleksjoner forekomme, samt temaer som forskeren ikke har tenkt på kan legges frem (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 161). Dette ga informantene rom til å spørre om oppklaring dersom noe var usikkert.

4.3.2 Utvalg og rekruttering av informanter

Et overordnet mål for denne oppgaven var å si noe om ansatte i barnevernstjenestens oppfølging av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse. Mengden rike beskrivelser som fremkommer under intervjuene vil derfor ha større nytte enn et stort utvalg (Magnusson og Marecek, 2015, s. 43). For å si noe om temaet ble fem informanter intervjuet. De fem

informantene utgjør studiens utvalg, og er fem representanter fra populasjonen «ansatte i barnevernstjenesten». Dataen i denne oppgaven er hentet fra de fem informantene, og kan derfor kun si noe om de enhetene som har vært med i undersøkelsen (Halvorsen, 2009, s. 154). Med bakgrunn i studiens kvalitative tilnærming var målet å oppnå bredere innsikt og forståelse om temaet, og ikke trekke slutninger som gjelder for flere enn de informanten som var med i selve undersøkelsen (Halvorsen, 2009, s. 154). Hensikten var derfor ikke å fastslå studien som generaliserbar for ansatte i barnevernstjenesten som jobber med oppfølging, men oppnå en bredere innsikt av tendenser på feltet.

Med begrenset tid for oppgaven og respekt for barnevernstjenestens travle hverdag kontaktet jeg ikke barnevernstjenestene mer enn to ganger og utvalget endte på fem informanter. Informantene var samarbeidsvillige og motiverte til å gjennomføre intervjuet (Kvale og Brinkmann, 2015, s.194). Samtlige informanter var kvinner, og jobbet med oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse. Fire av fem jobbet som saksbehandlere, mens en jobbet som familieveileder.

Utvalget til oppgaven ble valgt strategisk. Ved en strategisk rekruttering av informanter, velges deltakerne utfra sine egenskaper eller kvalifikasjoner. Det var viktig at egenskapene eller kvalifikasjonene til deltakerne skal være interessante for oppgavens problemstilling (Halvorsen, 2007, s. 164). Med intervju som metode for datainnsamling ville det få antallet med informanter likevel bidra med data til en helhetlig forståelse av temaet for studien (Halvorsen, 2009, s. 129). I denne studien var det avgjørende det avgjørende at informantene hadde erfaring med oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse. For rekrutteringsprosessen ga dette utslag i at det var færre ansatte i barnevernstjenesten som kunne delta, men på den andre siden bidro dette til at informantene hadde bred erfaring fra arbeid med oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse. Konteksten jeg søkte deltakere fra var barnevernstjenester og jeg ønsket å snakke med ansatte med erfaringer fra arbeid med oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse. Etter å ha spesifisert hvem jeg ønsket å studere, var den neste prosessen å lokalisere individer som passet til målgruppen (Magnusson og Marecek, 2015, s. 37). Jeg kontaktet barnevernstjenester innenfor et avgrenset geografisk område. Av etiske hensyn kontaktet jeg ikke barnevernstjenester jeg selv har samarbeidet med, og som har hatt barn plassert på institusjonen jeg har jobbet på de senere årene.

For å få tilgang på informanter, sendte jeg en e-post med presentasjon av oppgaven og informasjonsskriv samt samtykkeerklæring ble sendt ut i første omgang til

barnevernstjenestenes kontaktmail. Dersom jeg ikke fikk svar på e-posten, ringte jeg barnevernstjenesten og presenterte prosjektet. Av de ti barnevernstjenestene jeg kontaktet var det fire ansatte fra ulike tjenester som ønsket å delta. Flere av barnevernstjenestene som ikke kunne delta begrunnet dette med allerede deltakelse i andre forskningsprosjekter og en økt arbeidsmengde på grunn av koronapandemien. To av informantene svarte på e-posten jeg sendte, mens de to andre svarte etter mail og telefonsamtale med teamledere. Den siste informanten ble rekruttert gjennom en bekjent. De fire første intervjuene ble holdt i løpet av høsten 2020, mens det siste ble gjennomført på nyåret 2021.

Et informasjonsskriv om oppgaven var vedlagt e-posten til barnevernstjenesten. Informasjonsskrivet inneholdt informasjon om blant annet prosjektets tema, omfang og samtykkeerklæring samt informasjon om deres rettigheter. I informasjonsskrivet var det foreslått intervjuer med fysisk oppmøte. Dette begrenset det geografiske omfanget, og var satt med tanke på at jeg kunne møte informantene på deres foretrukne sted. På grunn av den vedvarende koronapandemien og dens restriksjoner, var kun ett av fem intervjuer fysisk (med to meter avstand) og de fire resterende ble gjennomført over telefon. En viktig vurdering for gjennomføring av intervjuer er at den er trygg for både intervjuer og deltaker (Magnusson og Marecek, 2015, s. 43). Telefonintervju ble vurdert som den tryggeste måten å gjennomføre intervjuene. En av informantene ønsket først å delta i studien ved å svare på emnene på e-post. Jeg godkjente dette etter rådføring med veileder, men informanten ombestemte seg like etter og ønsket å delta på telefonintervju.

4.4 Forforståelse og intervjuoposisjon

All forskning starter med en interesse for et tema, et fenomen eller noe som har skjedd (Leseth og Tellmann, 2017, s. 21). Forskning handler om å finne svar, og vi forsker for å fremskaffe ny kunnskap om den verden vi lever i. Spørsmålene jeg som forsker stilte for å fremskaffe ny kunnskap, ble ledende for svarene jeg fant. Det kvalitative forskningsintervjuet er ikke et nøytralt medium som gjør det mulig for intervjueren og intervjupersonen og fritt møte hverandre upåvirket av konteksten (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 117). Jeg har tatt med meg observasjoner, opplevelser og erfaringer inn i forskningsprosessen. Erfaringene våre danner det som kalles forforståelse (Leseth og Tellmann, 2017, 22).

Som barnevernspedagog med erfaring fra barnevernsinstitusjon har jeg møtt mange barn som foreldre har mistet omsorgen for. Barna er plassert på bakgrunn av barnevernets vurdering av foreldrenes omsorgsevne. Flere av barna har behov for tilknytningsorientert og traumebevisst

tilnærming i omsorgsarbeidet. Barna har samvær med foreldrene og som miljøterapeut har jeg jevnlig kontakt med foreldrene og ansatte i barnevernstjenesten. Erfaringene jeg har barnevernsinstitusjon har bidratt med å skape min forforståelse om at utfordringene som ville bli beskrevet i intervjuene i stor grad ville handle om negative erfaringer med oppfølging av foreldre, og foreldre som ikke ønsket eller evnet å samarbeide. Dette ble motbevist allerede under første intervju. Informantene hadde forklaringer som var relasjonelle, individuelle og på systemplan.

Fortid kan skape forvirring for å så bidra til utvikling (Repstad, 1998, s. 244). Min forforståelse ble motbevist tidlig, og inkludert inn i de senere intervjuene. Et spørsmål som ble relevant i takt med at jeg opparbeidet meg innsikt i temaet var om jeg, som forsker, var insider eller outsider i sammenheng med feltet som studeres (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 124). Samtidig som jeg tilegnet meg kunnskap underveis, jobber jeg med å gi omsorg til barna som er plassert av barnevernstjenesten. Dette tilsier at jeg er insider på feltet, barnevernsfeltet, men på den andre siden er avstanden og arbeidsoppgavene betydelig annerledes fra jobben de gjør i barnevernstjenesten.

Med utgangspunkt i mine forkunnskaper var jeg bekymret for at informantene hadde forventninger om at jeg hadde mer kunnskap på området enn hva som var reelt, ble det viktig for meg å få dette frem uten å skape for stor avstand til informantene (Thagaard, 2017, s. 104 og 105). Jeg gikk derfor inn med en tidvis uvitende holdning, stilte spørsmål og søkte detaljerte beskrivelser i svarene. Svarene kunne sett annerledes ut dersom jeg hadde hatt erfaring fra barnevernstjenesten og oppfølging av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse, og ikke brukt min posisjon som outsider til å stille spørsmål som tas for gitt av personer med likere erfaring (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 124).

4.5 Kvalitativ analyse

I denne oppgaven vil det utføres en kvalitativ analyse. At analysen er kvalitativ markerer at det er data som beskrives med ord og ikke tall (Widerberg, 2005, s. 15). De kvalitative dataene som vil bli brukt i analysen er transkribert, som betyr at de er oversatt fra muntlig diskurs til skrevet (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 204). Under intervjuene har jeg opparbeidet en innsikt i informantens virkelighet. Deres virkelighet er fortolket av informantene selv, før jeg under den kvalitative analysen selv har fortolket dem (Järvinen og Mik-Meyer, 2017, s 10). Med en bevissthet om at jeg under analysen og rapportering av funn fortolker informantens beskrivelser, har jeg forsøkt å gjengi informantenes beskrivelser så like som mulig.

Intervjudataene er påvirket og et resultat av at jeg som intervjuer og forskeren har snakket med noen om å få svar på noe. De nedskrevne beskrivelsene til informantene er påvirket av hvordan de er blitt til (Johannessen, Rafoss og Rasmussen, 2018, s. 22).

En analyse er en spørsmålsdrevet prosess der man leter etter svar på spørsmål (Johannessen, Rafoss og Rasmussen, 2018, s. 22). Temaet for oppgaven, spørsmålene i intervjuguiden og arbeidet med analysen er gjennomført med en bestemt interesse. Gjennom analysen og arbeidet med datamaterialet har det blitt sortert ut hva som er relevant for min interesse og det som er irrelevant. Hvilken analysemetode du velger, er avhengig av hvordan du ønsker å behandle datamaterialet (Johannessen, Rafoss og Rasmussen, 2018, s. 22).

4.6 Tematisk analyse

For denne studien har jeg valgt en tematisk analyse (Braun og Clarke, 2006, s. 77). En tematisk analyse beskrives som en enkel og fleksibel, men grundig oppskrift på hvordan man skal gå frem for å finne interessante temaer i intervjumaterialet (Braun og Clark, 2006, s. 78). Beskrivelsen av tematisk analyse ble vektlagt i mitt valg av analysemetode. Som uerfaren forsker ønsket jeg å benytte en analysemetode som kunne fungere som et verktøy og hjelpemiddel for analyse og behandling av data. Den tematiske analysemetoden legger opp til å støtte forskeren underveis i prosessen, men at det er forskeren som tar valgene. Med mitt vitenskapelig ståsted har jeg formål om å belyse fenomener som de er og jeg har en forståelse om at jeg som forsker er en aktiv deltaker. Mine valg har under hele forskningsprosessen blitt påvirket av min teoretiske bakgrunn, erfaringer og verdier. Jeg som forsker har tatt beslutninger om problemstilling, teori, analysemetode, presentasjon av funn og diskusjon (Braun og Clark, 2006, s. 82) ut fra min teoretisk interesse og nysgjerrighet (Braun og Clarke, 2006, s. 79).

Vi skiller mellom induktiv eller teoretisk (deduktiv) tematisk analyse. Med en induktiv tilnærming til den tematiske analysen, er temaene bestemt ut fra intervjumaterialet og er ikke kodet ut fra bestemte temaer som er satt på forhånd. Denne måten kalles gjerne for en datadrevet tematisk analyse. Med en teoretisk tilnærming til den tematiske analysen vil forskeren være drevet av teoretisk eller analytisk interesse (Braun og Clark, 2006, s. 84). Jeg har i min analyseprosess både blitt påvirket av teoretiske forforståelse og av hva informantene har lagt vekt på under intervjuene. Jeg her benyttet meg av fleksibilitetens som finnes i den tematiske analysemetoden til å lage temaer både med en induktiv og teoretisk tilnærming.

Jeg har i denne oppgaven tatt utgangspunkt i Johannessen, Rafoss og Rasmussens sin (2017), tematiske analyses fire steg, som er en forenklet og justert versjon av Braun og Clark (2006)

seks faser. De fire fasene er forberedelse, koding, kategorisering og rapportering (Johannessen, Rafoss og Rasmussens 2017, s. 283). Som tidligere forklart er det rom for fleksibilitet under analysen, og det er mulig å bevege seg mellom de fire stegene (Braun og Clark, 2006, s. 86). Jeg satt pris på fleksibiliteten underveis i analysen, og kodet og kategoriserte datamaterialet frem og tilbake.

4.6.1 Steg 1. Forberedelse

I den første fasen av en tematisk analyse handler det om å skaffe til veie og få oversikt over data (Johannessen, Rafoss og Rasmussen, 2017, s. 283). Med et fenomenologisk vitenskapelig ståsted er det sentralt å ha en fremgangsmåte som gir et utgangspunkt for å sikre en så presis gjenfortelling av informantenes beskrivelser som mulig. For å sikre en så nøyaktig gjenfortelling som mulig tok jeg opp intervjuene på lydbånd. Med erfaring som familieterapeut vet jeg at det kan være lett for å gå glipp av viktig informasjon under samtaler, samt at lydopptak kan bidra til at man kan konsentrere seg om samtalen her og nå og følge temaene informantene tar opp (Braun og Clark, 2015, s. 205). Jeg opplevde ikke tekniske utfordringer med lydopptakene, men grunnet fare for koronasmitte sluttet OsloMet med utlån av båndopptak. Jeg kjøpte en lydopptaker, med vesentlig dårligere kvalitet enn OsloMet sine, men den hadde god nok lyd at jeg klart hørte intervjusamtalene.

Jeg transkriberte intervjuene så fort som mulig etter de var ferdige. Under intervjuene ble det kommunisert med verbal og non-verbal kommunikasjon. Det ble tydelig for meg under arbeidet med transkripsjonen at non-verbal kommunikasjon, stemmeleie og andre sosiale koder som har vært fremtredende i telefonintervjuene og det fysiske intervjuet, ikke kom frem i den skriftlige teksten (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 205). Jeg merket en forskjell på min rolle som intervjuer fra telefonintervjuene og det fysiske intervjuet. Det ble tydelig da jeg lyttet til lydopptakene at samtalene hadde ulik flyt, og en mer naturlig flyt under det fysiske intervjuet. Jeg knyttet også ansiktet til informanten jeg møtte til hennes uttalelser og kan ha ført til at jeg husket hennes intervju bedre. For å sørge for å bli godt kjent med alle intervjuene lyttet jeg til lydopptaket både før og etter jeg transkriberte. Dette gjorde at jeg i løpet av den første fasen utviklet en større kjennskap til detaljene og helheten i datamaterialet (Braun og Clark, 2006, s. 88).

4.6.2 Steg 2. Koding

Steg 2 startet etter jeg hadde transkribert, lyttet til lydopptak og lest gjennom det nedskrevne datamaterialet. Jeg hadde nå utviklet en bedre kjennskap til detaljene og helheten i materialet, og kunne nå starte å kode (Braun og Clark, 2006, s. 88). Å kode handler om å fremheve og

sette ord på viktige poeng i dataene våre. Vi koder for å få oversikt, generere nye og dypere innsikt og tilrettelegge for kategoriseringsfasen (Johannessen, Rafoss og Rasmussen, 2017, s. 284). Under kodeprosessen organiserte jeg datamaterialet i temaer og arbeidet systematisk og usystematisk gjennom transkripsjonene fra intervjuene. Jeg kodet manuelt, mest på papir, og markerte med farger, noterte og skrev refleksjoner i margin. For meg var det naturlig å kode for hånd, da jeg opplevde en større fleksibilitet og kreativitet. Jeg oppdaget imidlertid under steg tre at å kode på datamaskin kunne vært tidsbesparende.

Gjennom kodingen fulgte jeg Braun og Clark (2006, s. 89) sitt råd om å kode for så mange potensielle temaer som mulig og flere ganger for å kvalitetssikre (Johannessen, Rafoss og Rasmussen, 2017, s. 284). Kodingen ble med denne innstillingen både en datadreven, teordreven og spørsmåldrevet prosess (Johannessen, Rafoss og Rasmussen, 2017, s. 285). Jeg oppdaget fort at det var flere koder som kunne ha mye teoretisk innhold, mens andre koder var fokusert rundt det informantene fortalte. Noen koder begynte med teoretiske spørsmål, mens andre handlet om hva informantene vektlegger i sine beskrivelser. Videre skilte jeg mellom det som var relevant nå og det som potensielt kunne bli relevant (Johannessen, Rafoss og Rasmussen, 2017, s. 284). Jeg la til kategorien «Det biologiske prinsipp» senere i prosessen, dette temaet var allerede kodet for med utgangspunkt i at det kunne bli relevant senere.

4.6.3 Steg 3. Kategorisering

Å kategorisere innebærer å sortere data inn i mer overordnede kategorier, også kalt temaer i tematisk analyse (Johannessen, Rafoss og Rasmussen, 2017, s. 284). Jeg brukte kodene jeg hadde utarbeidet inn i arbeidet med kategorisering. Et par av kodene la jeg sammen til temaer, andre fikk stå for seg selv, mens flere ble utelatt (Braun og Clark, 2006, s. 90). Etter hvert som jeg ble mer kjent med materialet og dannet kategorier, oppdaget jeg at det hermeneutiske ståstedet ble viktig. Med medias oppmerksomhet på barnevernets manglende oppfølging av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse og få tilbakeføringer, kunne jeg lett etter årsakssammenhenger i analysen, men fant det mer interessant å forstå eller fortolke informantenes beskrivelser av fenomenet.

Utarbeidelsen av kategorier har blitt påvirket av mitt teoretiske og vitenskapelige ståsted, egen forforståelse, informantens beskrivelser av erfaringer og oppgavens tema og problemstilling. I en masteroppgave vil antall kategorier variere, men tre til fem kategorier er ofte et utgangspunkt (Johannessen, Rafoss og Rasmussen, 2017, s. 295). For meg ble den store utfordringen i kategoriseringsfasen ble å avgrense antall kategorier. Avgrensingen formet

kategoriene, og noen kategorier fikk underkategorier, mens andre ble splittet eller fjernet. For å avgjøre hvordan kategoriene ble seende ut, ble oppgavens problemstilling en avgjørende faktor. En annen faktor som spilte inn i avgrensningen var å skape kategorier som var så lite som mulig formet av min forforståelse. Ved å sette egen forforståelse til side, opplevde jeg å få innsyn i flere av informantenes beskrivelser og deres kunnskap om oppfølgingsarbeid etter vedtak om omsorgsovertakelse.

Før jeg gikk videre til neste fase, forsikret jeg meg om at jeg kunne definere hva kategoriene skulle inneholde og ekskludere. Dette gjorde jeg ved å sjekke om jeg kunne forklare innholdet i kategorien med et par setninger (Braun og Clark, 2006, s. 92), etter et par forsøk med prøving og feiling, ble kategoriene ferdig definert. Å gjøre kategoriernes innhold og navn konkret og forståelig tok flere forsøk (Braun og Clark, 2006, s. 93). Informantene var under intervjuene tydelig på at det var flere relasjoner som påvirket oppfølgingsarbeidet. Å beskrive konkret hva informantene vektet som viktig og utfordrerne i relasjonene opplevde jeg som mer utfordrende enn å beskrive de andre kategoriene.

4.6.4 Steg 4, Rapportering

Det fjerde og siste steget i den tematiske analyse innebar å skrive ut kategoriene til 'presentasjon av funn' i oppgavens resultatdel (Johannessen, Rafoss og Rasmussen, 2017, s. 301). Til tross for at jeg oppdaget nye og spennende sammenhenger og ulikheter i dataene mens jeg skrev, var jeg bevisst på å legge mine fortolkninger til side mens jeg skrev presentasjon av funn. Jeg lagde en disposisjon for hver kategori og samlet informantenes hovedpoeng. Før jeg valgte ut enkelte sitater fra intervjuene og la frem eksempler som fanget essensen fra flere av informantens beskrivelser (Braun og Clark, 2006, s. 93).

4.7 Forskningsetiske hensyn og personvern

I denne studien har etiske vurderinger og betraktninger hatt betydning gjennom hele forskningsprosessen. Fra valg av tema, gjennom rekrutteringsprosessen, i behandling og oppbevaring av datamateriale og kildebruk og henvisning til bruk av andres materiale (Thagaard, 2018, s. 21 og 113). Jeg har tatt særskilte etiske forholdsregler ettersom studien innebærer behandling av personopplysninger. Prosjektet ble meldt til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) for godkjenning 29.05.2020. NSD godkjente prosjektet 31.08.20. Etter NSDs godkjenning av prosjektet begynte jeg rekrutteringen av informanter. For å sikre en så etisk ansvarlig gjennomføring av intervjuene som mulig la jeg ved både et informasjonsbrev og samtykkeskjema i e-posten. Under flere av intervjuene kom

det frem at informantene ikke hadde lest informasjonsskrivet nøye. Jeg forklarte studiets formål og deres rettigheter. Flere var usikker på sine rettigheter og jeg forklarte om konfidensialitet og personvern, at de og deres barnevernstjeneste anonymiseres. Jeg informerte om at de hadde anledning til å trekke sin deltakelse og at deltakelsen var frivillig (Thagaard, 2018, s. 26). Samtlige av informantene samtykket til at jeg kunne ta lydopptak av intervjuene og jeg informerte om at datamaterialet lagres kryptert, oppbevares utilgjengelig for uvedkommende og vil slettes når oppgaven er levert (Thagaard, 2018, s. 26).

Under valg av studiens utvalg spilte etiske hensyn en sentral rolle. Å delta i et forskningsprosjekt kan få konsekvenser for deltakerne, og det er forskerens ansvar å beskytte informantens integritet ved å jobbe for at forskningen ikke fører til negative konsekvenser for deltakeren (Thagaard, 2018, s. 26 og Kvale og Brinkmann, 2015, s. 97). Etter råd fra veileder på masterseminar om etiske hensyn som må tas før valg av informanter, falt valget på ansatte i barnevernet fremfor foreldre som har mistet omsorgen for barna sine. Det etiske prinsippet om respekt for deltakernes privatliv, ble vektlagt (Thagaard, 2018, s. 113) og jeg vurderte å være foreldre etter omsorgsovertakelse som å være en belastende livssituasjon, som kan gjøre det særlig utfordrende å delta i forskningsprosjekter (Thagaard, 2018, s. 60).

Intervjupersonene er prisgitt forskerens oppfatning av hvor vedkommens grenser går. Dette gjelder både dersom informanten vil trekke samtykke senere i prosessen og i forskerens vurdering av hvor personlige og nærgående spørsmål vi kan stille (Thagaard, 2018, s.113). Jeg vurderte under hvert intervju hvor personlige og nærgående spørsmål jeg kunne stille. Dersom jeg oppfattet at informanten ikke ønsket å utdype sin beskrivelse av et tema, respekterte jeg hennes grenser og gikk videre i intervjuet. Jeg ønsket at informanten selv skulle få mulighet til å bestemme sine grenser for åpenhet og hva de ønsket å dele om deres barnevernstjenestes praksis av oppfølging av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse.

Under intervjuene gjorde jeg kontinuerlig vurderinger av hvordan tonefallet og responsen på spørsmålene var, og opplevde at enkelte var mer åpne og kritiske til deres erfaringer og opplevelser med oppfølging av foreldre. Det er viktig respektere intervjupersonenes integritet, og viser hensyn til informantens vurderinger, motiver og selvilde (Thagaard, 2018, s. 114 og Kvale og Brinkmann, 2015, s. 97). Jeg tok etiske vurderinger i hvordan jeg stilte spørsmål om deres erfaringer med oppfølging av foreldre, da jeg tenker at å fortelle om erfaringen om å 'ikke gjøre en god nok jobb' kan oppleves som ikke sosialt akseptert og utfordrende å fortelle om. Under intervjuene rettet jeg ikke fokus mot kritikken av oppfølging av foreldre under

intervjuene, men ønsket heller at intervjuene skulle bidra til å forstå handlingene og gi innsikt som senere kan benyttes til utvikling av arbeidet i barnevernstjenesten (Thagaard, 2018, s. 61).

4.8 Pålitelighet og gyldighet

For å gjøre en vurdering av studiet vil jeg se på studiens pålitelighet og gyldighet. Begrepet reliabilitet betyr pålitelighet. I denne studien har mine fremgangsmåter og fortolkninger hatt betydning for datamaterialet som produserer og hvilke funn som presenteres (Leseth og Tellmann, 2018, s. 16). Reliabilitet knytter seg derfor til spørsmålet om hvorvidt et resultat kan reproduseres på senere tidspunkt og om informantene gitt like svar til andre forskere. Det er flere som har antydnet at dette kravet er lite egnet i studier med et kvalitativt forskningsdesign ettersom dataene utvikles gjennom interaksjon mellom mennesker (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 276). En av informantene sa til meg *“hadde vi snakket sammen om en måned hadde kanskje svaret vært annerledes”*, det vil derfor være vanskelig for meg å si at andre forskere ville fått like svar.

For å møte forskningens krav til kvalitet pålitelighet har jeg gjort rede for hvordan datamaterialet er utviklet i løpet av forskningsprosessen (Leseth og Tellmann, 2018, s.17). Tidligere i metodekapittelet er detaljerte beskrivelser fra forskningsprosessen gitt, fra utarbeidelse av tema til presentasjon av funn. I tillegg til å gjøre rede for forskningsprosessen vil jeg legge frem hvilken effekt egen forforståelse og forskerrolle har hatt gjennom de ulike stadiene. For at leseren skal kunne vurdere om funnene er pålitelige, har jeg kritisk begrunnet mine valg, vært transparent og refleksiv gjennom redegjørelse for forskningspraksis, forforståelse og etiske hensyn (Halvorsen, 2009, s. 73 og Leseth og Tellmann, 2018, s.17).

I tillegg til at leseren skal kunne vurdere studiens pålitelighet, skal leseren også ha mulighet for å vurdere dens gyldighet. I kvalitativ forskning handler gyldighet, validitet, om hvorvidt studiens valgte metode er egnet til å undersøke det den skal undersøke og om metoden gir gyldig vitenskapelig kunnskap (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 276). I arbeidet med å gjøre forskningen gyldig, har jeg hatt et kritisk og reflektert forhold til egne fortolkninger, og vært åpen om mine forforståelsers påvirkning. Videre i gyldighetsarbeidet har jeg sett datamaterialet i lys av tidligere forskning og brukt anerkjent teori i oppgavens diskusjon (Kvale og Brinkmann, 2015, 279). Jeg har aktivt jobbet for å se om mine funn kan underbygges eller avkrefte av relevant kunnskap, forskning og aktuelle offentlige rapporter fra barnevernsfeltet.

4.9 Studiens overførbarhet

I kvalitative studier er ønsket til forskeren å utvikle en forståelse av de fenomenene vi studerer (Thagaard, 2018, s. 194). Studien søker mot å utvikle en forståelse av barnevernets oppfølging av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse. Jeg som forsker må argumentere for at den forståelsen jeg har kommet frem til og presentert, kan være relevant i andre sammenhenger (Thagaard, 2018, s. 194). Uten et mål om generalisering eller å presentere objektiv sannhet under denne studien, vil det være et overordnet mål om at noe av det som kommer frem kan bidra i forståelsen av barnevernets oppfølging av foreldre. Utvalget i undersøkelsen er sentralt i diskusjonen om overførbarhet. Ettersom studien har barnevernsansatte som utvalg, vil et mål for overførbarhet være at den opparbeide innsikten og fortolkningen kan bidra med noe for lesere innen praksisfeltet eller forskere innenfor dette området.

4.10 Studiens styrker og svakheter

Kvalitative studier har en særegen evne til å beskrive og stille spørsmål ved den sosiale virkeligheten som undersøkes (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 282). I denne studien har jeg etterstrebet å ha et fenomenologisk og hermeneutisk vitenskapelig ståsted. Det gjør at jeg, som forsker, søker etter å illustrere informantenes beskrivelser av oppfølgingsarbeid, samtidig som jeg skal fortolke denne (Braun og Clark, 2015, s. 33). Min forforståelse har påvirket min fremstilling av studien og fortolkningen har ikke vært objektiv. En mer objektiv fremstilling ville vært mulig med en kvantitativ forskningsmetode. Det ville med datamateriale presentert i form av tall vært mindre rom for fortolkning og analysen kunne vært mer subjektiv. Dersom jeg hadde valgt et kvantitativt forskningsdesign fremfor et kvalitativt, ville for eksempel ikke den sosiale relasjonen som oppstår under intervjuet påvirket svarene på samme måte.

Intervjuene ville også blitt annerledes dersom jeg hadde gått for en mer strukturert form, om de ble gjennomført fysisk og om jeg hadde hatt mer erfaring med kvalitativ forskning. En av styrkene til semistrukturerte intervjuer er at informantene står friere til å fortelle om sine erfaringer og beskrive sine tanker. Dersom jeg hadde gjennomført en spørreskjemaundersøkelse kunne mine forberedte spørsmål ført til at jeg som forsker hadde hatt mulighet til å få det samme innblikket i informantens virkelighet, og tolkningen som ville bli presentert i oppgaven hadde vært mer preget av min forforståelse og spørsmål til informantene.

Fra tidlig fase og frem til siste ord i oppgaven har jeg både bevisst og i underbevisstheten jobbet med min forforståelse for barnevernets oppfølging av foreldre etter vedtak om

omsorgsovertakelse. Med både faglig kunnskap og praktisk arbeidserfaring har jeg opparbeidet et høyt kunnskapsnivå om intervjuetemaet som er en viktig styrke i kvalitativ forskning (Braun og Clark, 2015, s. 35). Denne studien vil også bli publisert kort tid etter et forslag om endringer i barnevernloven ble presentert og dens aktualitet vil øke på grunn av den økende oppmerksomheten rundt barnevernets oppfølging og tilbakeføring av barn til foreldre etter plassering. Beskrivelsen til informantene er nok også preget av den økte oppmerksomheten til temaet og kan ha ført til rike og gjennomtenkte refleksjoner under intervjuene.

5. Presentasjon av funn

I dette kapittelet vil jeg presentere de funn jeg vurderer som best egnet til å belyse oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. Kapittelet vil redegjøre for de endelige funnene som er temaene fra analysen. Funnene er organisert etter hoved- og undertemaer. De tre hovedtemaene er: relasjoner som utgangspunkt for oppfølging, og ansatte i barnevernstjenestens refleksjoner om oppfølging og tilbakeføring og det biologiske prinsipp.

5.1 Relasjoner som utgangspunkt for oppfølging

“Relasjon, relasjon, relasjon.” (Informant 5)

For alle informantene sto relasjoner sentralt. Relasjoner mellom dem og foreldre, fosterforeldre og barna, og mellom foreldre, fosterforeldre og barna. Jeg har valgt å presentere funn om relasjonen mellom barnevernsansatte og foreldre og foreldre og fosterforeldre. Begrensningen er tatt ettersom jeg vurderer at de er særskilt interessant for oppgavens problemstilling.

5.1.1 Relasjonen mellom barnevernsansatte og foreldre

“Jeg pleier å sette ord på at det er viktig at vi har en god relasjon fordi jeg er overbevist om at det er det beste for barnet ditt,” sier informant 2 om hvorfor hun er opptatt av relasjonsarbeid med foreldre etter en omsorgsovertakelse. Informantene er samstemte i at deres relasjonsarbeid fører til gode resultater og at de har gode relasjoner til foreldrene i de fleste sakene, men at det finnes noen unntak. For å danne en god relasjon uttaler informant 2 en forståelse om at det kan være vanskelig for foreldrene å danne en relasjon til ansatte i barnevernstjenesten etter en omsorgsovertakelse. Å være ærlig om sin intensjon, åpenhet og å møte foreldrene med respekt er hensyn som blir nevnt gjentatte ganger av informantene. Gjennom relasjonsarbeidet ønsker

de å jobbe for å skape en relasjon hvor foreldrene opplever trygghet, tillit og der de opplever at de ansatte i barnevernet heier på dem.

Under de første møtene med foreldrene opplever informantene oftere at foreldrene er sinte, kjefter og uttrykker en 'oss' mot 'dem'. De er opptatt av å vise forståelse for at foreldrene kan være i krise. Flere av informantene forteller at de legger til rette for å skape en relasjon til foreldre etter en omsorgsovertakelse og undersøker hvilke behov foreldrene har. De forhører seg om hvor ofte foreldrene ønsker oppfølging. Oppfølgingen av foreldrene kan handle om hvordan det går med dem, veiledning, samtaler om samvær, kontakt med andre hjelpeinstanser og informasjon om barnet i fosterhjem. Flere av informantene forteller at foreldrene ikke har hatt kapasitet eller evnet å ta imot veiledning før omsorgsovertakelsen. Informant 5 forteller at dersom veiledning ikke fører til utvikling skal andre tiltaks forsøkes. Informant 3 sier at hun møter foreldrene som ikke har evnet å ta imot veiledning tidligere med holdningen 'dette skal de få til', og at hun opplever at det bidrar til et bedre samarbeid med foreldrene.

Informant 1 forteller at hun ikke er positivt til at barnevernstjenesten skal ringe jevnlig og oppdatere foreldrene hvordan det går med barnet. Hun begrunner det med at omsorgen er tatt for en grunn. Hun har erfaringer med foreldre som har egne utfordringer kan få dårligere fungering dersom barnet har en periode med funksjonsfall. Hun forklarer at hennes intensjon er å skjermes foreldrene etter omsorgsovertakelsen.

Informantene forteller at de har en opplevelse av at mødre ønsker mer kontakt enn fedre etter omsorgsovertakelsen og at det i flere saker er det foreldre som ikke ønsker kontakt. Selv om foreldrene ikke ønsker kontakt, forsøker informanten å legge til rette for dialog og relasjon. I disse sakene står relasjon til foreldrene sentralt og informanten tar jevnlig kontakt for å opprette samarbeid. Informant 2 forteller at hun tar kontakt med foreldrene og sier at hun ønsker å høre hvordan det går med dem og om det er noe hun kan bistå dem med. Dersom foreldrene ikke svarer, gir hun dem mulighet til å ta kontakt dersom de ønsker.

For å styrke oppfølgingsarbeidet med foreldrene forteller informantene at de forklarer til foreldrene at de tenker at det er det beste for barnet dersom de har en relasjon som er basert på dialog og samarbeid. Informantene ønsker dialog og samarbeid med foreldrene selv om de ikke er enig i hva som er det beste for barnet. Informant 2 forteller om en mor som ønsker tilbakeført barnet sitt, hvor barnevernstjenesten ikke vurderer at tilbakeføring er til barnets beste. Hun forteller at hun i denne saken har en dialog med mor om hvilke områder mor må utvikle seg før hun kan vurdere tilbakeføring. Slik forteller hun at de kan samarbeide og jobbe mot

tilbakeføring i de sakene det er mulig. Denne dialogen fører til samarbeide som kan påvirke relasjonen mellom saksbehandler og foreldre.

Informant 5 forteller at hun gjennom relasjonen ønsker å skape dialog, i stedet for å gå inn som en ekspert. Hun vektlegger at det er familien som kjenner deres historie og at hun kan bidra til å hjelpe dem til å skape en bedre hverdag for familien. *“Det er mange som kanskje vil samarbeide fordi de føler seg trygge på saksbehandler, mens andre ikke er det.”* (Informant 3).

Informantene er opptatt av å skape relasjoner som skal være til både foreldrenes og barnets beste. *“Det er det vi opplever litt da, når vi har en relasjon kan vi si alt på en måte. Og vi kan si at nå er vi så bekymret at vi vurderer å ta barnet ditt og er så bekymret, og så er relasjonen like god etterpå. Så når man har den genuine, den ekte relasjon i bunn kan man si alt.”* (Informant 5). Flere av informantene fortalte at den relasjonen de får til foreldrene påvirker samarbeidet. En god relasjon kan gjøre at de blir en støtte for foreldrene og at de samtykker til tiltak. En dårlig relasjon mellom foreldre og saksbehandlere kan preges av mistillit, motstand mot samarbeid og kan påvirke barnet negativt. Informant 3 har på den andre siden erfaring med at de barna som har tett kontakt med foreldre har bedre utvikling. Hun erfarer at i de sakene foreldrene samarbeider godt, at det går bedre med barna.

I barnevernstjenesten til informant 5 har de gått vekk fra tanken om at foreldrene må innrømme hva de har utsatt barna for, men ser på styrkene og mulighetene til foreldrene for å få til endring. Hun sier at hun tenker at dette bidrar positivt i utviklingen av en trygg relasjon og utvikling hos foreldre. Informant 3 forteller at hun jobber videre med veiledning og støtte til foreldre selv om barnet ikke skal tilbakeføres.

5.1.2 Relasjonen mellom foreldre og fosterforeldre

Informantene forteller at de er opptatt av å legge til rette for en god relasjon mellom foreldre og fosterforeldre. De ønsker å bidra i utviklingen av relasjonen mellom foreldre og fosterforeldre med å forsøke å forsikre foreldrene om at barnet er godt ivaretatt i fosterhjemmet. Videre sier informantene at de veileder fosterforeldre i hvordan møte foreldrene på en god måte etter at barnet er flyttet i fosterhjem.

Informantene hadde erfaringer med fosterforeldre som synes det var utfordrende eller avviste samarbeidet med foreldrene. Dette gjaldt spesielt i saker hvor barnet har kraftige reaksjoner i forkant og etterkant av samvær, ble plassert som baby, og i saker der foreldrene hadde utsatt barna for alvorlig omsorgssvikt, vold eller overgrep. Informant 3 forteller at hun har opplevd

fosterforeldre uttrykke at de 'eier barnet' og fortalte om en sak hvor fosterforeldrene avviste foreldrene og hindret barnet i å treffe dem. Dette barnet ble senere flyttet til et annet fosterhjem.

Andre fosterforeldre ble beskrevet som inkluderende og med en unik evne til å møte og romme foreldrene. Også i saker hvor barnet hadde blitt utsatt for alvorlig omsorgssvikt, trakk informantene frem fosterforeldrene som var støttene til å skape positiv kontakt mellom barnet og foreldrene. Flere av informantene fortalte hvordan fosterforeldrene viste respekt, aksept og omsorg overfor foreldre.

Informantene forteller at de opplever at foreldrene ofte kan være negativ til fosterforeldrene i starten av plasseringen, men at de støtter fosterforeldrene og da prater positivt om dem. *“Jeg er glad for at de er akkurat de som tar vare på blodet mitt,”* var det en far som hadde sagt til Informant 2. Hun fortalte at det skjer noe når foreldrene ser barnets positive utvikling og hvordan fosterforeldrene elsker barnet som sitt eget, skjer det noe. Foreldre har i denne type situasjoner delt med henne at de innser at de selv ikke evner å være de foreldrene barnet fortjener, og takker fosterforeldrene for jobben de gjør med barnet sitt.

Å plassere barnet i biologiske eller fosterhjem i familiens nettverk kan virke inn på relasjonen mellom foreldre og fosterforeldre. Det at foreldrene kjenner fosterforeldrene kan føre til at de er tryggere på at barnet har det bra. Foreldrene kan oppleve som det positivt at barnet er plassert i familien fremfor i 'systemet'. Informantene forteller at dette kan gjøre plasseringen og samarbeidet blir mindre konfliktfylt. Flere av informantene har erfaringer med fosterforeldre som i møte med foreldrene til barnet er sterkt preget av beskrivelser av hvordan foreldrene behandlet barnet før omsorgsovertakelsen. I biologiske fosterhjem er det en relasjon fra tidligere, og informantene har erfart at dette gjør at foreldrenes historie kan legges mer til side, og fokuset er her og nå. På den andre siden forteller informantene om utfordringer som kan oppstå ved plassering i biologisk fosterhjem. Både informant 1 og 2 forteller om saker hvor mormor har omsorgen for barnet. Informant 1 forteller at hun har en sak hvor barnet er plassert hos mormor, far sin eks-svigermor og at de ikke går sammen i det hele tatt. Mens informant 1 forteller om en far som støtter mormoren som har omsorgen og hjelper henne i oppdragelsen.

5.2 Ansatte i barnevernstjenestens refleksjoner om oppfølgingsarbeid og tilbakeføring

I etterkant av dommene mot barnevernet i Den europeiske menneskerettsdomstolen forteller informantene at de har tatt til seg kritikken fra EMD-dommene. Kritikken dreier seg om

oppfølgingen av foreldre etter omsorgsovertakelse, samvær, tilbakeføring og dokumentasjon. Informantene forteller at de kun søker om omsorgsovertakelse etter at alle andre tiltak er forsøkt. Unntaket informantene nevner er midlertidig akutt plassering, hvor det vurderes at barnet er i en utsatt situasjon og trenger umiddelbar hjelp (BVL, 1992, §4-6).

5.2.1 Systematisering av oppfølging av foreldre etter en omsorgsovertakelse

Informantene forteller at omsorgsovertakelse er siste utvei og at da er snakk om komplekse saker. De forteller at det er variasjon i om oppfølgingen som tilbys etter vedtaket er en suksess eller ikke. Foreldrenes livssituasjon, forståelse av hvorfor omsorgen er tatt, motivasjon for endring, tiltak som tilbys og relasjon til saksbehandler er faktorer som blir nevnt som viktig for utfallet av oppfølgingen. Flere av informantene nevner også at de kan forstå at det kan være utfordrende for foreldrene å ta imot oppfølging og veiledning etter en omsorgsovertakelse av tjenesten som har stått for plasseringen. Informant 5 beskriver det som at barnevernstjenesten skal slå med den ene hånden og stryke med den andre.

“Jeg håper loven kan hjelpe oss med dette, det er ikke bare å lage noen gode rutiner. Vi må og forholde oss til en lov.” (Informant 3). Informantene forteller at de i etterkant av dommene fra EMD har tenkt over manglende nedskrevne rutiner for oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse. Informant 2 og 3 forteller at deres barnevernstjeneste jobber for å lage noen gode rutiner som skal bidra til systematisk oppfølgingen av foreldre og arbeid for tilbakeføring. Informant 3 forteller at hun opplever individuelle forskjeller i arbeidet med foreldre. Informantene etterspør rutiner som bidrar til at foreldrene tilbys best mulig oppfølging og som sikrer at det blir tatt jevnlig vurderinger av foreldrenes omsorgskompetanse og eventuell tilbakeføring. Informant 2 foreslår at det legges inn stoppunkt som skal sørge for veldokumenterte vurderinger av om barnet kan tilbakeføres til foreldrene eller ikke. Hun sier videre at det også er viktig å dokumentere vurderingene som blir gjort om hvorfor det ikke er aktuelt med tilbakeføring. Dette kan gjelde saker der foreldrene ikke ønsker kontakt, har forsvunnet eller er i aktiv rus.

Informantene forteller at foreldrene de møter er i svært ulike livssituasjoner og med ulike behov, og reflekterer omkring hvordan de skal kunne følge rutiner for oppfølging. Informant 3 forteller at de ikke har hatt gode nok tiltak å tilby foreldre etter omsorgsovertakelse. Nye rutiner og oversikt over mulige tiltak kan bli med i systematiseringen av oppfølging og arbeid for tilbakeføring. Hun tenker at tiltak som Alternativ til vold, familievernkontor og andre

foreldrestøttene programmer, som de tilbyr foreldrene i tiltaksfasen, kan benyttes også etter omsorgsovertakelsen.

Som øvrige tiltak foreslår hun å gå i dialog med foreldrene, finne ulike tilbud og hjelpe foreldrene med å ta kontakt og følge dem til timeavtaler. Hun forteller at man i de tilfellene hvor foreldre gjør hva som helst for å få tilbakeført barnet, skal ta i betraktning at omsorgssituasjonen for barnet har blitt vurdert som skadelig før omsorgsovertakelsen. Videre forteller hun det har vært utfordrende for flere å motta veiledning, se sine mangler i egen omsorgsutøvelse og at lignende tiltak tidligere ikke har hatt ønsket effekt. Dette er erfaringer flere av informantene deler.

EMD-dommene har ført til en økt oppmerksomhet rundt oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse innad i informantens barnverntjenester. Både informant 1, 2 og 3 sier at de, i en travel hverdag, prioriterer barnet først, så fosterforeldrene og foreldrene til slutt. Informant 4 forteller at hun, gjennom 15 år i samme barnevernstjeneste, har sett en endring i prioritering, og at foreldre får mer tid nå. Informantene forklarer at selv om oppmerksomheten er rettet mot oppfølging av foreldre etter EMD-dommene, så er det barnets beste veie tyngst.

5.2.2 Tilbakeføring - fra oppvekstplasseringer til midlertidige plasseringer

“Vi kan jo ikke lengre være fremmed for en tilbakeføring. Vi kan ikke initiere hvor lang en plassering skal være.” (Informant 4).

Gjennom intervjuene forklarer informantene at omsorgsovertakelse skal være siste utvei i en barnevernssak og at det kun skjer dersom barnet lever i en klart uholdbar situasjon i hjemmet og situasjonen til barnet ikke kan forbedres med andre tiltak. Alle informantene forteller at de har møtt flere barn i deres tid i barnevernstjenesten som de ikke kan forestille seg bli tilbakeført. I disse tilfellene kan det handle om at foreldrene har komplekse og sammensatte utfordringer i sin livssituasjon, eller om barnet har bodd i fosterhjem store deler av livet og har sterk tilknytning til fosterforeldrene.

Selv om informantene er tydelig på at ikke alle barn som barnevernet har omsorgen for kan tilbakeføres til foreldrene, skal de i større grad tilrettelegge for tilbakeføring i fremtiden. Informant 3 sa: *“Vi må begynne å jobbe systematisk tidlig for tilbakeføring. Man må se mulighetene. Ser man ingen endring, blir det ikke tilbakeføring. Det er oppvekstplasseringer, men det trenger ikke være sånn.”* Informant 1 forteller noe lignende: *“det er vanskelig å tenke å tenke at vi skal snu så mye på det, at mange barn ikke kan bo med sine foreldre, og da er de*

vanskelig å tenke at de plasseringene er midlertidige, men en del av de kan jo være midlertidige. ... Men dersom vi ser mulighet for at barnet kan komme hjem, sier jeg at det er det vi skal jobbe for.”

Etter EMD-dommene forteller informantene at de ble mer bevisst på tilbakeføring og arbeidet med foreldrene for å få til en tilbakeføring. Informant 2 forteller at en del av plasseringene kan være midlertidige og at hun tar utgangspunkt i siste vedtak fra retten, og ut ifra det finner ut hva foreldrene trenger for å få barna tilbake. Hun forteller at hennes barnevernstjeneste alltid har fulgt opp foreldrene, men ikke vært gode nok. Hos hennes barnevernstjeneste er de nå opptatt av å snakke med foreldrene om hvordan de sammen skal jobbe for en tilbakeføring. I de sakene barnevernstjenesten ikke vurderer tilbakeføring som aktuelt skal det også formidles, men påpeker at det ikke alltid er et tema. Hun forteller at hun i alle saker støtter foreldrene til å gjøre endringer i livet, som å bli rusfri og få tilbake omsorgen for barnet sitt, på tross av hun ikke alltid har troen.

“Jeg synes det er litt gøy da, og noe barnevernstjenesten har blitt tvunget til å bli bedre på oppfølging av foreldre fordi man alltid skal tenke tilbakeføring.” (Informant 2). Informantene trekker fram økt fokus på forbedring av dokumentasjon, bruk av sakkyndig og at de skal se på samvær som et steg i tilbakeføringsprosessen. Temaet *samvær* blir tatt opp av alle informantene og de påpeker at det rettes mer oppmerksomhet mot samvær etter dommene fra EMD. Informantene forteller at samvær nå kan bli sett som et ledd i tilbakeføring og at de skal vurderes og dokumenteres godt. Informant 5 forteller hun opplevde at det ofte var fire til åtte samvær i året som ble satt, men at de nå er fokus på å gjøre individuelle vurderinger i hver sak om hvor mye samvær som er til barnets beste. Dokumentasjonen fra samværene kan vise til endring eller mangel på endring hos foreldrene samt informasjon om barnets reaksjoner før og etter samvær i en eventuell sak om tilbakeføring.

“Der det er mulig med tilbakeføring er det viktig å jobbe systematisk med å minske avstanden som kan oppstå når barnet bor hos fosterforeldre. Har det gått for lang tid, vil ikke barna tilbake.” (Informant 3). Hun forteller at hun fremover vil jobbe systematisk med foreldrene fra starten av plasseringen og tenke både på barnets beste og det biologiske prinsipp fra starten av plasseringen. Flere av informantene forteller at de har erfaring med at barn som har blitt plassert i fosterhjem i tidlig alder og med lite kontakt med foreldrene ikke ønsker å flytte tilbake til foreldrene. Dette forteller informant 3 blir en avveining i hva som er best for barnet.

5.3 Det biologiske prinsipp

“Alle foreldre er jo på en måte glad i barnet sitt.” (Informant 1)

Det biologiske prinsipp og hvor viktig det er for barna å kjenne til sine foreldre i sin oppvekst, ble nevnt av samtlige informanter. Det å være kjent med sin historie og sin biologiske familie trekkes frem av informantene som viktig i barnets utvikling av identitet. Det biologiske prinsipp og viktigheten av å kjenne til sin biologiske historie blir nevnt av alle informantene i undersøkelsen. Informantene forteller at det biologiske prinsipp er fremtredenene i de ulike fasene av barnevernssaken. Fra å sette inn tiltak i hjemmet, i rekrutteringsfasen av fosterhjem, under plassering og i arbeidet med tilbakeføring. I tillegg forteller informantene om hvilken betydning kontakten med biologisk foreldre har for barnets utvikling.

Informantene legger frem hensynet til barnets beste som det overordnende prinsippet i deres arbeid. Det biologiske prinsipp er viktig i vurderingen av hva som vil være til barnets beste. Informantene forteller at omsorgsovertakelse er den siste utvei i en barnevernssak og at det å hjelpe foreldrene til å gi forsvarlig omsorg i hjemmet blir forsøkt først. Informant 3 forteller at de i rekruttering av fosterhjem er opptatt av å informere om det biologiske bånd og hvor viktig det er at barna har kontakt med sine foreldre under plasseringen. Informantene forteller at de først jobber for å finne biologiske fosterhjem, da det erfaringsmessig bidrar til tettere kontakt med foreldrene og opprettholdelse av den biologiske identitet.

Informant 4 sa: *“Jeg tenker det er kjempeviktig at barnet har kontakt med biologisk foreldre, så lenge det ikke er negativt for barnet”*. Informantene forteller at de legger til rette for å beholde det gode i relasjonen mellom foreldre og barn etter en omsorgsovertakelse. Informant 3 forteller at: *“Selv om foreldrene ikke er i stand til å ta vare på barnet sitt, må de ha kontakt. Det er en biologisk identitet.”* Gjennom intervjuene legger informantene frem kompleksiteten i omsorgsovertakelsessaker. Noen av barna er utsatt for alvorlig omsorgssvikt og overgrep, og flere barn har reaksjoner i forkant og etterkant av samvær. Likevel legger barnevernet opp til at foreldrene kan ha samvær med barna, så langt barna ønsker det selv.

Informant 3 fortalte om en sak med alvorlig overgrepssituasjon, hvor det var samvær frem til barnet selv ikke ønsket det, hun sa: *“Vi har fulgt opp barnet, gjort jobben som skal gjøres og aldri snakket negativt om foreldrene.”* Informant 5 forteller at barn kan ha en strek draging til foreldrene sine, og at flere barn føler ansvar for å passe på foreldrene. Hun forteller videre om hvordan barnets utvikling blir påvirket og at eldre barn som har psykisk syke foreldre føler de må passe på at mor ikke tar livet sitt.

I andre saker er det foreldrene som ikke ønsker å møte barnet etter omsorgsovertakelse. Informant 2 fortalte om en slik sak hvor hun fortalte til foreldrene, “... *det beste for barnet er ikke å aldri se dere, selv om det er to ganger i året, så er det viktig at han vet hvem dere er.*” Informant 3 forteller at de barna som har kontakt med foreldrene sine har bedre utvikling og at det er viktig å opprettholde god kontakt, gode samvær og å ha en intensjon om at det skal være tilbakeføring. Informant 1 er opptatt av at betydningen av den biologiske familien, og at foreldrene må få informasjon om barnet og blir trygget om at barnet er godt ivaretatt i fosterhjemmet. Informant sier at hun opplever det som positivt for det biologiske båndet mellom foreldre og barn og for barnets utvikling dersom foreldrene samarbeider godt.

6. Diskusjon

I dette kapittelet vil jeg drøfte analysens hovedfunn opp mot oppgavens teoretiske forståelsesramme, tidligere forskning, barnevernets rolle og nye føringer for barnevernets praksis. Jeg vil presiserer at funnene jeg har gjort kan knyttes til informantene i min undersøkelse og ikke kan generaliseres til barnevernets oppfølging av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse. For å unngå for mange gjentakelser vil jeg kort henviser til teori og funn i dette kapittelet. Gjennom å drøfte og diskutere oppgavens ulike kapitlers innhold, ønsker jeg å se hvorvidt det kan komme frem informasjon som kan ha betydning for å belyse og besvare oppgavens problemstilling. Videre er hensikten til drøftingskapittelet være å gå fra å se på datamaterialet som alminnelig hverdagskunnskap til fortolkning på et høyere analytisk nivå (Dalen, 2011, s. 60).

6.1 Kontekstens betydning for oppfølgingsarbeidet

Informantene forteller at det er flere faktorer som er avgjørende for effekten av deres oppfølgingsarbeid med foreldrene etter omsorgsovertakelse. De problematiserer det at det er den samme tjenesten som skal følge opp foreldrene, som har vurdert omsorgsovertakelse som nødvendig, som en faktor som påvirker samarbeidet. Uttalelsene kan sees i sammenheng med den systemiske forståelsens om at menneskelig atferd blir sett ut fra relasjoner og den kontekst relasjonen oppstår i (Frøyland, 2017, s. 7). Etter at Fylkesnemnda har vedtatt vedtak om omsorgsovertakelse skal barnevernet fortsette å jobbe med familien og følge opp foreldre, barn og foreldre. Det skal jobbes for at barnet opplever tilhørighet, stabilitet og utviklingsstøttene omsorg i fosterhjemmet. Det er samtidig barnevernstjenestens ansvar å legge til rette for og

hjelpe foreldrene med å utvikle deres omsorgskompetanse og vurdere om foreldrenes utvikling kan gjøre det mulig med tilbakeføring av barnet.

Med Batesons (1979) forståelse av kontekst, vil ikke konteksten være ‘barnevernstjenesten’, men heller handle om informantenes tolkning av fenomener. Fenomenene i denne sammenheng kan være oppfølging, tilbakeføring og relasjonsarbeid. De erfaringene informantene har med foreldre, fosterforeldre og barn etter vedtak om omsorgsovertakelse vil bidra i deres fortolkning og forsøk på å skape sammenheng. Hva ansatte i barnevernstjenesten legger merke til avhenger av deres tolkning av hendelser, tolkningene av relasjoner og kontekst er subjektive. Våre tolkninger formes av blant annet tidligere erfaringer og informantenes manglende erfaringer med tilbakeføring av omsorgen for barnet til foreldrene kan med denne forståelsen av kontekst påvirke deres oppfølgings- og tilbakeføringsarbeid.

Ut fra Batesons (1979) kontekstforståelse kan informantenes tolkninger av foreldres atferd, sees deres og foreldrenes relasjon og samspill i sammenheng med foreldrenes livssituasjon og situasjonen samspillet utspiller seg i. Informantene viser forståelse for at det kan være utfordrende for foreldrene å vite barnevernets intensjon med oppfølgingen. De setter seg inn i foreldrenes situasjon og reflekterer rundt hva foreldrene tenker at målet med oppfølgingsarbeidet er. Informantene beskriver at de forstår godt at det kan være utfordrende for foreldrene å tolke deres intensjon etter vedtak om omsorgsovertakelse.

Det er naturlig at foreldrene, som gjerne har en ulik forståelse av barnevernssaken, har vansker med å tolke arbeidsoppgavene til barnevernstjenesten. Informant 5 beskriver barnevernstjenestens arbeidsoppgaver slik *“vi skal slå med den ene hånden og styrke med den andre”*. Det kan være utfordrende for foreldrene å tolke fenomenet oppfølging- og tilbakeføringsarbeid ifølge informantene. I resultatene fra undersøkelsen kommer det også frem at det kan være vanskelig for informantene å tolke det samme fenomenet selv, eller at deres tolkning kan være vanskelig å endre. Flere av informantene forteller at de nå med de nye føringene må å tenke annerledes om tilbakeføring ettersom det nå skal tenkes tilbakeføring fra start. Oppmerksomheten og kritikken som er rettet mot tilbakeføringsarbeidet bidrar til å utvikle ansatte i barnevernstjenestens forståelse. Dette kan føre til at barnevernsansatte møter forelderens og deres behov med andre tiltak.

Informantene beskriver det som utfordrende å balansere hensynet til barnets beste opp mot behovene til foreldrene. De beskriver det som utfordrende å møte behovene til de foreldrene som har komplekse utfordringer, men at de sjeldent tilbyr foreldrene tiltak hos andre

hjelpeinstanser. Instanser som kan bidra i barnevernstjenestens oppfølgingsarbeid er familievernet, ATV, NAV, leger eller psykologtjenester. Hos andre instanser møtes foreldrene med en annen forståelse, og foreldrene møter hjelpeinstansen med en annen tolkning av oppfølgingsarbeidet enn det de har av barnevernstjenestens oppfølgingsarbeid. For å forbedre egen praksis etterlyses rutiner og systematisering av oppfølgingsarbeidet, hvor blant annet mulige tiltak kan tydeliggjøres. Informantene forteller at de ikke har vurdert disse tiltakene, da det ble vurdert til at foreldrene ikke hadde kapasitet til å ta imot veiledning i tiltaksfasen. Likevel stiller informantene seg positive til å endre praksis og oftere tilby eksterne tiltak til foreldre etter omsorgsovertakelse. Ved å flytte noe av, eller legge noe til, oppfølgingen av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse til en annen instanser kan det føre til positive endringer i oppfølgingsarbeidet og flere tilbakeføringer.

I Syrstads studie (2021) kommer det frem at mødre beskytter seg selv, kjemper imot og opplever maktesløshet i møte med barnevernstjenesten. Hennes forskning viser at terapeutene hos familievernkontoret møter foreldrene med både en annen tilnærming og i en annen kontekst. Ved å ta i bruk andre hjelpeinstanser i oppfølgingsarbeidet med foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse kan barnevernsansattes få en utvidet forståelse av kontekstens innvirkning på atferd. I en av sakene fra hennes studie bidro den systemiske tilnærmingen hos familievernkontoret til at en mor fikk en ny forståelse av barnevernets vurdering av omsorgsovertakelsen, kom i dialog med barnevernstjenesten og ble gjenforent med barnet sitt. Den systemiske forståelsens syn på hvordan konteksten påvirker forholdet til deltakerne i samspillet (Ulleberg, 2014, s. 54) kan benyttes i oppfølgingsarbeidet for å gi konteksten en ny mening, og påvirke samspillet.

6.2 Det er umulig å ikke kommunisere – et krav fra Høyesterett

Flere av informantene er opptatt av å utvikle bedre rutiner for dokumentasjon av oppfølgingsarbeidet med foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse. I en tid der det er fokus på beslutningsgrunnlag, begrunnelse og dokumentasjon i barnevernstjenesten kan Batesons kommunikasjonsteori (1972) benyttes for å klargjøre hva som skal dokumenteres. Høyesterett stiller nå krav til dokumentasjon av tiltak som tilbys foreldre, uavhengig av om foreldrene samtykker eller ikke, svarer eller ikke svarer på tilbudene om tiltak. En måte å forstå Høyesterett sitt krav om dokumentasjon er at *det er umulig å ikke kommunisere* (Ulleberg, 2020, s. 51). Informantene forteller at foreldrene ikke alltid svarer på telefon, e-post eller andre henvendelser. Dette vil ifølge Bateson (1972) også forstås som kommunikasjon og det stilles

nå krav om at dette skal dokumenteres. Ansatte i barnevernstjenesten kan tolke foreldrenes kommunikasjon ulikt, eksempelvis når foreldre ikke tar telefonen eller møter opp til avtaler kan tolkes ulikt. De ansattes tolkning påvirker hva de anser som nyttig å dokumentere, og hvordan de videre følger opp foreldrene i etterkant.

En av informantene forteller om en mor som ikke svarer når hun er i aktiv rus, men som alltid tar kontakt når hun er ute av rusen. Denne morens manglende svar kan tolkes som at hun kommuniserer at hun er i aktiv rus, og fra gjentatte erfaringer vet informanten at mor kommuniserer ulikt når hun er ruset, på rusbehandling eller nykter. Oppfølgingen barnevernstjenesten tilbyr og der foreldrene ikke møter opp, er noe av det Høyesterett ønsker bedre dokumentasjon av. Saksbehandlerne gir foreldrenes non-verbale kommunikasjon mening, og den kan forstås og misforstås, men deres tilbud til foreldrenes med manglende svar skal nå dokumenteres (Jensen, 2018, s. 39). Informanten forteller at deres relasjon blir påvirket av mors rusmiddelmissbruk, og at det er noe hun og moren prater om. Til tross for at mors atferd er preget av hennes rusmiddelmissbruk anser informanten denne relasjonen som god, og opplever at hun kan være en støtte for moren og fortsetter å kontakte mor selv om svarene uteblir.

Informantene betegner en god relasjon som basert på dialog og åpenhet. Flere av informantene forteller at de ikke alltid prater åpent med foreldrene om tilbakeføring. De snakker ikke om hva som kreves av endring hos foreldrene, hvordan de sammen skal jobbe for tilbakeføring eller hvorfor det vurderes oppvekstplassering. I forbedringspunktene fra Høyesterett kommer det frem at det skal komme frem en skriftlig begrunnelse av vurderingen at det ikke er aktuelt med tilbakeføring av barnet til foreldrene. Selv om dialogen rundt barnevernstjenestens vurdering uteblir, forteller informantene at foreldrene kjenner til deres vurdering.

Barnevernsansattes kommunikasjon med foreldrene om at det ikke er aktuelt med tilbakeføring kan forstås ut fra at *det er umulig å ikke kommunisere* (Bateson, 1979). Informantenes uttalelser kan tolkes med forståelsen av at de er bevisst sin non-verbale kommunikasjon og at den gir informasjon. Flere av informantene forteller at de ikke har gode rutiner på å dokumentere eller prate med foreldrene og barna om at gjenforening ikke er aktuelt. En av informantene forteller at i noen av sakene er det helt tydelig, men at det ikke snakkes høyt om. Selv om det i samtaler med foreldre ikke blir sagt at det ikke er aktuelt med tilbakeføring, vil deres handlinger gjennom tiltak, oppfølging og jobbing med barnets tilhørighet i fosterfamilien kommunisere en langvarig plassering. Med Batesons (1979) forståelse om at det er umulig å ikke

kommunisere, har de ansatte i barnevernstjenesten i flere saker kommunisert sin vurdering på andre måter enn i et dokument. Informant 2 fortalte at de tidligere ikke har hatt et rutinemessig stoppunkt for å vurdere mulig tilbakeføring. Hun fortalte at de nå jobber internt med å utvikle en rutine som sørger at man gjør en skriftlig vurdering og som minner dem på å ha dialog med foreldrene om tilbakeføring.

6.3 Holdninger om omsorgsovertakelse og tilbakeføring i endring

Gjennom intervjuene forteller informantene at de har fulgt med på debatten om barnevernets oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse, plasseringenes utgangspunkt midlertidighet og arbeid mot tilbakeføring. De nye endringene som er lagt frem til den nye barnevernloven og forbedringspunktene fra Høyesterett (Barne- og familiedepartementet, 2021) har ført til en begynnende holdningsendring hos informantene når det kommer til synet på tilbakeføring, oppfølging og samvær.

Under intervjuene reflekterte rundt sine erfaringer med relasjoner til foreldre som har mistet omsorgen for barna sine og sin oppfatning om hvordan oppfølgingsarbeidet skal være. De fortalte om erfaringer fra fortid og nåtid, og om hvilke tanker de har om fremtidens oppfølgingsarbeid og overgangen fra å tenke oppvekst- til midlertidige plasseringer. Informantene stiller seg villige til å endre praksis, men trekker frem at det i flere saker fortsatt ikke vil være mulig med tilbakeføring. Omsorgsovertakelse er siste utvei, og det er snakk om svært komplekse saker der barn kan være utsatt for alvorlig omsorgssvikt.

Det nye lovforslaget og forbedringspunktene fra Høyesterett påvirker kulturen innad i barneverntjenesten og bidrar med kunnskap om barnevernets oppfølging- og tilbakeføringsarbeidet. Med et sosialkonstruksjonistisk perspektiv vil ansatte i barnevernstjenesten påvirkes av de endringene som skjer i feltet, nye lover og retningslinjer vil påvirke deres virkelighet og subjektive sannhet. På den andre siden vil deres tanker om tilbakeføring være formet av tidlige erfaringer. På denne måten kan ansatte i barnevernstjenestens sosiale handlinger ha en direkte sammenheng med deres forståelse av foreldre som har mistet omsorgen for barna, og mulighet for tilbakeføring etter hensynet til barnets beste (Johnsen og Torsteinsson, 2015, s. 34). Forholdet de barnevernsansatte har til tilbakeføring vil påvirkes av endringene i samfunnet, samtidig som deres tidligere erfaringer med barnevernssaker der barnet er plassert utenfor hjemmet vil spille en rolle. Blant flere av informantene blir det trukket frem at de fremover skal se etter 'muligheter' for tilbakeføring og dette kan tolkes i retning av at deres praksis er i endring.

For å muliggjøre at omsorgen i flere saker kan tilbakeføres til foreldrene har informantene flere tanker om hva de kan endre i sin praksis. Deres oppfatninger om samværets funksjon er endret ettersom målet nå er midlertidige plasseringer og tilbakeføringer. De har gått fra å tenke at samvær kun skal opprettholde kontakten mellom barn og foreldre til å bli et ledd i en tilbakeføringsprosess. De forteller at de vil nå vurdere antall samvær ut fra individuelle vurderinger etter hensynet til barnets beste i hver sak. Informantene legger vekt på at det er Fylkesnemnda som fastsetter antall samvær, men at de har mulighet til å gi barn og foreldre flere samvær. I takt med endringer i holdninger til tilbakeføring og oppfølgingsarbeidet, endres også deres sosiale handlinger. Handlingenes konsekvenser (Johnsen og Torsteinsson, 2015, 34) vil kunne medvirke i deres arbeid mot tilbakeføring av omsorgen til foreldrene, tilrettelegging for samvær og kontakt med eksterne tiltak og i samhandling med foreldrene.

I tillegg til at vi ut fra et sosialkonstruktivistisk perspektiv blir formet av den kulturelle og historiske konteksten, vil måten vi ser på 'sannhet' ha innvirkning på hvordan vi samhandler med andre. Informantene forteller at de er opptatt av å bygge en relasjon med foreldrene som er bygget på dialog og samarbeid. De vektlegger at det i dialogen og samarbeidet er rom for barnevernstjenesten og foreldrene har ulike meninger om hva som er det beste for barnet og hva som skal til for å tilbakeføre barnet. Beskrivelsene til informantene av at det finnes ulike syn på hva som 'er rett' kan kjennetegnes i den sosialkonstruktive holdningen om at det ikke finnes en objektiv sannhet (Johnsen og Torsteinsson, 2015, s. 34). Ved å heller nærme seg hverandres sannhet uten å definere sin egen som rett, kan det legge opp til dialog som minsker avstanden mellom barnevernstjenesten og foreldrene i oppfølgingsarbeidet.

Flere av informantene problematiserte at de og foreldrene noen ganger har ulik forståelse av barnevernssaken, og at dette kan føre til utfordringer og konflikt i samarbeidet og relasjon til foreldrene. Informantene forteller at dette kommer frem under veiledning, årsak til plassering og i vurdering av omsorgsevnen til foreldrene. I sosialkonstruksjonisme har vi ikke tilgang på en objektiv sannhet, men heller en subjektiv persepsjon av virkeligheten (Johnsen og Torsteinsson, 2015, s. 34). Det blir i Syrstad (2021) sin studie likevel lagt vekt på at det i barnevernstjenesten kan være nødvendige med noen lineære årsaksforklaringer. Barnevernloven ligger til rette for dette. Eksempelvis, når foreldre utsetter barnet for grov omsorgssvikt vil det føre til at barnet blir plassert.

Selv om det noen ganger er nødvendig med lineære forklaringer betyr det ikke at alle årsakssammenhenger kan formidles som 'sannheter'. Syrstad (2021) forteller at det blir

problematisk dersom barnevernsansatte krever at foreldrene har lik 'sannhet' som en selv. Hun forteller at mødre under oppfølging av barnevernet etter vedtak om omsorgssvikt gjør det barnevernstjenesten forteller at de skal gjøre, til tross for at de ikke forstår grunnen (Syrstad, 2021, s. 9). Dersom mødre gjør det barnevernstjenesten ønsker at de skal gjøre, uten å forstå grunnen, blir dialogen og åpenheten informantene vektlegger som viktig for relasjonen borte. Det vil være flere grunner for at dette samspillet oppstår, men dersom barnevernstjenestens ansatte ikke er åpne for flere forståelser av virkeligheten vil det være vanskelig for forståelsene deres og foreldrene å nærme hverandre. De ulike forståelsene kan påvirke foreldrenes mulighet for endring og utvikling av omsorgskompetanse, samt muligheten for å få tilbakeført barna.

Å ikke kreve lik forståelse eller ha lineær årsaksforklaring kan føre til et lavere konfliktnivå mellom ansatte i barnevernstjenesten og foreldre. Informant 5 forteller om en sak der barna har fortalt om vold i hjemme, men foreldrene avviser det. Hun forklarer at de har gått bort fra en holdning om at foreldrene skal innrømme hva de har utsatt barnet for. Hun forteller at de heller jobber for å danne en relasjon der de kan støtte foreldrene i å bygge opp igjen relasjonen sin til barna og veilede dem til å møte barna med andre former for grensesetting. Med denne holdningen kan forstås ut fra at hun tenker at det finnes ulike sannheter om hva som har skjedd i hjemmet. Det vil da ikke vurderes som nødvendig å ha like sannheter for å jobbe for å utvikle omsorgskompetansen til foreldrene og mot tilbakeføring av omsorgen.

6.4 Familiesystemer i endring

Informantene formidler en holdning om at omsorgsovertakelse er siste utvei og at barnevernet skal gjøre det de kan for å sikre gode oppvekstvilkår i hjemmet gjennom tiltak i hjemmet. Dersom det fattes vedtak om omsorgsovertakelse i fylkesnemnda fremheves det av Høyesterett at tilbakeføring er den overordnede målsettingen (Bufdir, 2021). Barnevernstjenesten har en positiv plikt til å jobbe for å opprettholde det biologiske familiebåndet under plasseringen og skal følge med på utviklingen i relasjonen. Dette gjelder i alle saker, uansett om barnet tilbakeføres eller ikke til foreldrene.

Flere av informantene henviser til det biologiske prinsipp og tanken om at barna skal ha kontakt med foreldrene så lenge det ikke er negativt for barna. Fra en systemisk forståelse av familien vil familiemedlemmene være i kontinuerlig, gjensidig sirkulært samspill (Frøyland, 2017, s. 67). Dette vil også gjelde de familiene der medlemmene ikke bor sammen som etter vedtak i omsorgsovertakelse. Etter vedtak om omsorgsovertakelse vil det være flere familiesystemer i endring, der fosterforeldre overtar den daglige omsorgen for barnet.

I den systemiske forståelsen av familien vektlegges våre tidligere erfaringer og vårt syn på hvordan en familie skal fungere (Frøyland, 2017). Familien som system påvirkes også av de andre arenaene medlemmene tar del i. De ansatte i barnevernstjenesten er ut fra en systemisk forståelse en aktiv deltaker i møte med familiesystemene de er i kontakt med, og medlem av det sirkulære samspillet. Det ansatte i barnevernstjenesten gjør, påvirker det som skjer i familiesystemet. Informantene forteller at de i en travel hverdag prioriterer oppfølging av barnet og fosterfamilien i første omgang, og at foreldrene havner lengre nede på prioriteringslisten. Dette kan tolkes i den retning av at de ansatte i barnevernstjenestens praksis har vært rettet mot familiesystemet i fosterhjemmet med inkludering av foreldre, fremfor å jobbe for å styrke det opprinnelige familiesystemet.

Informantenes forklaringer av deres prioriteringer kan forstås som sirkulære årsaksforklaringer. De forteller at det er flere sammenhengende grunner som påvirker prioriteringen og at de kan skyldes både forhold hos foreldrene og barnevernstjenesten. Informantene beskriver det som viktig å videreutvikle oppfølgingsarbeidet i flere ledd, om mener dette vil gjøre det mulig med tilbakeføring i flere saker. På den måten vil utvikling i det opprinnelige familiesystemet kunne få en høyere prioritering.

Å prioritere hvordan barnevernstjenesten skal jobbe med familiesystemet til barnet blir beskrevet av informantene som krevende. Under alle intervjuene blir kompleksiteten i arbeidet rundt omsorgsovertakelser trukket frem. Informantene forteller at de i dag retter mer oppmerksomhet mot oppfølging av foreldre og bevaring av det biologiske familiesystemet til barnet enn tidligere, men sier også at de bruker mest tid på oppfølging av barnet og fosterfamilien. I den systemiske forståelsen av familien, blir barnet påvirket av hvordan foreldrene har det og vice versa. Med denne forståelsen er det viktig for foreldrene at barnet trives i fosterhjemmet mens de selv utvikler seg som omsorgspersoner. Hvordan legge opp oppfølgingsarbeidet for at barnet og dets helhetlige familiesystem mestrer de endringene livet byr på er en kompleks oppgave. Å prioritere oppfølging av barnet og fosterhjemmet i starten forteller informantene er viktig, selv om de på et senere tidspunkt kan åpne opp for vurdering av tilbakeføring. De ser nødvendigheten av å legge opp samværsordninger som kan bidra til å opprettholde kontakten mellom foreldre og barn, men også hvor familiemedlemmene får mulighet til å tilpasse seg familiesystemets utvikling.

I sakene der det ikke er mulig med tilbakeføring, vil informantene jobbe med oppfølging av barn, fosterforeldre og foreldre for å sørge for en så god som mulig oppvekst for barnet i

fosterhjemmet. Med dette vil de legge til rette for stabilitet og trygghet i fosterhjemmet, samtidig som de legger rette for å ta vare på det gode i relasjonene mellom barnet og biologisk familie. Informantene forteller at de ser på det som utviklingsstøttene for barnet å opprettholde relasjoner til begge familiesystemene. Hos flere av informantene vil derfor samværsmengde bli vurdert utfra hensynet til barnets beste i hver sak, og det vurderes som positivt for barnet at foreldrene trygges om at barnet blir godt ivaretatt i fosterhjemmet. At barnets utvikling påvirkes av relasjonen til foreldre under plassering kommer støttes av tidligere forskning (Schofield et al, 2019). Informantene jobber med å beholde det gode i barnets biologiske familiesystem i tillegg til å støtte utviklingen av nye og utvidede familiesystemer. Dette kan forstås at de har en systemisk forståelse av barnets familie, selv etter en omsorgsovertakelse (Frøyland, 2017). Informantene ser barnet som en del av en helhet, og som påvirkes av delene i familiesystemet.

En av informantene forteller at hun ikke tenker at det å dele for mye om barnets fungering i fosterhjemmet med foreldrene er det beste for barnet. Hun sier at dette kan påvirke foreldre som i utgangspunktet har sine egne store utfordringer til å få dårligere fungering og igjen påvirke barnet. Hennes forklaring kan sees i lys av den systemiske forståelsens tanke om det sirkulære samspillet og hvordan vi påvirkes av hverandres fungering. Å fortelle at barnet ikke har det så bra kan føre til at foreldrene også får det vanskeligere. Det sirkulære samspillet kan gi ringvirkninger som både kan føre til utvikling og tilbakegang. De andre informantene forteller også at de tar vurderinger om hvor mye de deler, men at de ønsker å inkludere foreldrene så mye som mulig. Dette er i tråd med Slettebøs (2009) veileder hvor et av formålene med oppfølgingen er å skape et samarbeidsmiljø som gir barnet en trygghet. Det kommer også frem i Sykes (2010) forskning at dersom mødre får informasjon om barnet blir samarbeidet bedre. Det gode samarbeid fører ifølge hennes forskning til at barnet faller raskere til ro i fosterhjemmet, færre brudd i plasseringer og flere tilbakeføringer.

6.5 «Relasjoner, relasjoner, relasjoner»

Et godt samarbeid mellom foreldre, fosterforeldre og barnevernstjenesten kan bidra til å skape trygghet hos barnet. Videre i dette kapittelet vil jeg se på relasjonen mellom ansatte i barnevernstjenesten, foreldre og fosterforeldre. Ut fra et utvidet relasjonsperspektiv har vi både relasjoner til mennesker, men også saker. Og vi har ulike relasjoner til mennesker og saker. Å jobbe for et samarbeid blir i tidligere studier trukket frem som viktig også etter hensynet til barnets beste barnets (Sykes, 2010, Slettebø, 2009).

6.5.1 En systemisk forståelse av kommunikasjonen mellom biologiske foreldre og ansatte i barnevernstjenesten

Gjennom intervjuene kommer det frem at informantene er opptatt av hvordan relasjonen mellom dem og foreldrene kan møte på utfordringer, men også hvordan de jobber for å bygge opp relasjonen. I arbeidet med å bygge opp en god relasjon forteller de at de er opptatt av å sette ord på hvorfor det er viktig at de har en god relasjon med foreldrene etter vedtak om omsorgsovertakelse. Informantene trekker frem at de er opptatt av å rette oppmerksomhet mot foreldrenes ressurser og legge til rette for at foreldrene kan vise sine gode omsorgsegenskaper i samspill med barnet.

Informantene i denne studien er opptatt av å møte foreldrene med respekt, ydmykhet og vil vise at de tenker at foreldrene har mulighet til å endre seg. De forteller at de i de fleste sakene opplever at de klarer å danne relasjoner til foreldrene med vekt med samarbeid og dialog. Det kan være at selv om informantene i denne studien opplever at relasjonene som god, at det nødvendigvis ikke betyr at foreldrene de følger opp har den samme oppfattelsen av relasjonen. I flere studier (Schofield et al., 2011, Syrstad, 2021 og Sykes, 2010) kommer det frem at mødre opplever å bli stigmatisert i møte med barnevernstjenesten, og at mødre opplever å bli møtt med manglende respekt og empati.

At de ansatte i barnevernstjenesten opplever at relasjonen er god, mens mødre ikke har samme opplevelse kan ha flere forklaringer. Forstått ut fra Bateson (1979) sin kommunikasjonsteori, kommuniserer ansatte i barnevernstjenesten og foreldrene både innhold og forhold. Med utgangspunkt i tidligere forskning (Schofield et al., 2011, Syrstad, 2021 og Sykes, 2010) kan det tenkes at noen mødre kommuniserer at de har en god relasjon til ansatte i barnevernstjenesten, mens realiteten er en annen. De ansatte i barnevernstjenesten tolker mødrenes kommunikasjon om forholdet, og kan oppleve at de har lik forståelse av kvaliteten på relasjonen. De tidligere studiene viser at mødre tilpasser seg forventningene og ønskene fra barnevernstjenesten uten å være enig i deres forståelse av saken. Det kan antyde at mødre kommuniserer at de har en god relasjon siden de er avhengig av barnevernstjenestens vurderinger av dem. Det kan virke at dialogen og åpenheten som informantene vektlegger som viktig i en god relasjon ikke alltid er til stede, eller mødre har andre forståelser enn det som kommer frem.

Som tidligere nevnt er informantene samstemte om at oppfølging av foreldre i en travel hverdag ikke blir prioritert på lik linje med oppfølging av barnet og fosterhjemmet. Å ikke bli prioritert

er en følelse mange sikkert kan kjenne seg igjen i. Slettebø (2009) rapporterer også at oppfølging av foreldre etter omsorgsovertagelse har blitt glemt i barnevernets praksis, og at foreldrene merker dette. At ansatte i barnevernstjenesten ikke prioriterer oppfølging av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse kan forstås som kommunikasjon om forhold. Dette kan mødre oppleve som at de ansatte i barnevernstjenesten kommuniserer om deres forhold ved at de ikke viser like stor interesse for deres fremtid som barnet og fosterfamilien. Mødrenes opplevelse av at deres forhold til barnet og/eller barnevernstjenesten er mindre verdt kan igjen påvirke mødrenes atferd og handlinger (Frøyland, 2017, s.21). Beskrivelsen av foreldrenes og de ansattes interaksjon vil her være utvidet med tanken om at det en selv gjør, påvirker interaksjonen. Med sirkulær tenkning vil det være en forståelse for at begge har et ansvar for situasjonen, og flere faktorer tas med inn i vurderingen av forholdet.

6.5.2 Relasjonen mellom ansatte i barnevernet og biologiske foreldre

En del av formålet med barnevernstjenestens oppfølgingsarbeid med foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse er at de skal etablere et godt samarbeid mellom foreldre, fosterforeldre og barnevernstjenesten (Sundt, 2016, 417). Flere av informantene uttrykker at de fra starten av oppfølgingsarbeidet begynner å jobbe med relasjonen til foreldrene. De forteller at samarbeidet med foreldrene bærer preg av relasjonen. *“Det er det vi opplever litt da, når vi har en relasjon kan vi si alt på en måte. Og vi kan si at nå er vi så bekymret at vi vurderer å ta barnet ditt og er så bekymret, og så er relasjonen like god etterpå. Så når man har den genuine, den ekte relasjon i bunn kan man si alt.”* (Informant 5).

Fra et treleddet relasjonsperspektiv settes det ikke likhetstegn mellom den andre og dens ytringer, erfaringer eller handlinger (Ulleberg, 2020, s. 58). Egen forståelse for at andre har ulik forståelse blir derfor betydningsfullt i dialogen. Foreldrenes ytringer, erfaringer og handlinger vil ut fra en systemisk forståelse av de ansatte i barnevernstjenesten bli sett i sammenheng med konteksten og relasjonen i kontekst. Informantene trekker frem de positive erfaringene de har fra samarbeid med foreldrene i saker der de har vært uenige om barnets fremtidige omsorgsbasis. Dette gjelder også foreldrene har ytret til dem at de ønsker tilbakeføring av barnet mens barnevernstjenesten har vurdert at det ikke er mulig. Flere av informantene fortalte at de i starten opplevde at foreldrene uttrykket sinne, men at sinne avtok etter hvert som relasjonen utviklet seg. Dette kan forstås som at informantene ikke setter likhetstegn mellom en mors sinne under møtet og sin karakterisering av moren. Det fremkommer også at informantene tar hensyn til foreldrenes situasjon og kontekst, og åpner for tilbakeføring av barnet etter hvert som foreldrene utvikler sin omsorgskompetanse.

Måten informantene gir tilbakemeldinger til foreldrene som viser sinne, er at de forsøker å skape en forståelse av at de har en felles interesse i saken, nemlig barnets beste. De legger vekt på at de også ønsker det beste for barnet og at de vil bistå i foreldrenes i utvikling av omsorgskompetanse og arbeide for tilbakeføring i de sakene det er mulig. Ut fra det treleddede relasjonsperspektivet gjøres det som skal drøftes eksplisitt og konkret (Ulleberg, 2020). Og det vil her være hva som vurderes fra barnevernstjenesten som må utvikles av foreldrene, for å vurdere at en tilbakeføring det beste for barnet, og hva barnevernstjenesten kan bidra med. Ved å sammen utforske samme sak, kan det føre til at informantene utvikler en interesse for hva mors oppførsel betyr. En informant fortalte at foreldre gjerne viser sinne under de første møtene, men egentlig er redd for hva som kommer til å skje videre i møtene med barnevernstjenesten. Hun vektlegger at dialogen er viktig å opprettholde på tross av uenighet.

Dersom dialogen uteblir, mister foreldrene muligheten til å vise utvikling, og relasjonene de ansatte har påvirker hvordan hun vurderer tilbakeføring av barnet til foreldrene. Syrstad (2021) viser at i saker der ansatte i barnevernstjenesten kan oppleve utfordringer i relasjonsbyggingen med foreldre kan terapeuter fra andre instanser bidra til å bedre relasjonen. Terapeutene danner relasjonen i en annen forståelsesramme (Bateson, 1979) og behandlingen kan hjelpe med å utvikle foreldrenes forståelse av saken. Terapeutene har med bakgrunn i sin rolle, mulighet til å støtte foreldrene i en utfordrende livssituasjon og kan bidra med andre synspunkter.

I resultatet fra undersøkelsen beskrives relasjonene mellom ansatte i barnevernstjenesten og foreldre som gode når de opplever å være i posisjon til å støtte foreldrene, snakke om utfordringer og ressurser, dialog og samarbeid. Informantene er samstemte om at de i de fleste saker klarer å danne gode relasjoner til foreldrene etter omsorgsovertakelse, der foreldrene ønsker oppfølging. Tidligere forskning (Sykes, 2010 og Syrstad, 2021) viser at mødre ikke opplever rom for åpen dialog og manglende anerkjennelse deres identitet som betydningsfull og god mor for barnet (Sykes, 2010 og Syrstad, 2021). Informantene reflekterte ikke rundt at vi kan ha ulike forståelse av relasjonenes kvalitet og hvordan ulike relasjoner til saken påvirker hvilken atferd en viser i relasjonen for å oppnå sitt mål. Sett fra et utvidet relasjonsperspektiv og den triadiske modell kan relasjonen vi har til hverandre bli forstått i sammenheng med relasjonen vi har til saken. Barnevernsansatte sin relasjon til saken er svært ulik foreldrenes. Saken er jobben deres, mens for foreldrene er saken barnet deres. Med de nye føringene fra Høyesterett kan relasjonen til saken kanskje bli likere.

Til tross for at informantene har en opplevelse av å ha opparbeidet gode relasjoner til de fleste foreldrene reflekterer de over Høyesteretts krav om å gi foreldrene høyere prioritet og hva det intensiverende oppfølgingsarbeidet kan føre til. Jeg tolker utsagnene i den retning av at informantene er åpne for endring. Sitatet fra informant 4 *“Vi kan jo ikke lengre være fremmed for en tilbakeføring. Vi kan ikke initiere hvor lang en plassering skal være,”* kan tolkes i den retning at hun tidligere har hatt en annen relasjon til saken og hvordan saken skal utvikle seg. Dette samsvarer med den synkende trenden av omsorgsplasseringer og det faktum at flere barn blir tilbakeført til foreldrene (Bufdir, 2021). De kommende endringene i lovverket og forbedringspunktene fra Høyesterett kan være faktorer som kan bidra til mer oppfølging og mulighet for at flere barn kan bli tilbakeført til sine foreldre.

6.5.3 En systemisk forståelse av kommunikasjon mellom fosterforeldre og biologiske foreldre

Et av de presenterte hovedfunnene i oppgaven handler om relasjonen mellom foreldre og fosterforeldre. Informantene trekker frem denne relasjonen som viktig for barnets utvikling i fosterhjemmet, samtidig som de ser på den som betydningsfull for foreldrenes mulighet for endring. Det kommer også frem at denne relasjonen får betydning for de ansatte i barnevernstjenestens oppfølging av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse. Informantene forteller om hvordan foreldre og fosterforeldre i de fleste saker snakker positivt om hverandre og bekrefter hverandre som viktige personer i barnets liv.

Informantene skiller mellom de fosterforeldrene som klarer å ‘romme’ foreldrene og de som ikke klarer det. Å ‘romme’ definerer jeg i denne sammenheng til at fosterforeldrene har evnen til å danne en relasjon til foreldrene som ansees som trygg, der fosterforeldrene evner å vise at de tåler og forstår følelsesuttrykkene til foreldrene. Å vise at man tåler og forstår andres følelsesuttrykk kan forstås ut fra Bateson (1979) kommunikasjonsforståelse som om at vi i tillegg til innhold i samtalen alltid kommuniserer om forholdet til hverandre. Denne formen for kommunikasjon er gjerne indirekte, men avklarende for forholdet. *“Jeg er glad for at de er akkurat de som tar vare på blodet mitt,”* fortalte informant 2 at en far hadde sagt til henne. Dette utsagnet tolker jeg i den retning av at fosterforeldrene har kommunisert sitt forhold til barnet og biologisk far på en måte som trygger både hans rolle som far, og forholdet mellom fosterforeldre og barnet.

På den andre siden forteller informantene om fosterforeldre som ikke klarer å romme foreldrene. Fosterforeldrene kan da definere sitt forhold til foreldrene gjennom blant annet

kroppsspråk, ord og handlinger (Jensen og Ulleberg, 2017, s. 40). Det blir fortalt om fosterforeldre som synes det er vanskelig å danne relasjoner på bakgrunn av foreldrenes omsorgssvikt overfor barnet. De opplever en forskjell mellom biologiske fosterhjem og ikke-biologiske fosterhjem, der de biologiske fosterhjem kommuniserer forholdet til foreldrene med et annet utgangspunkt. Det blir også fortalt om erfaringer fra hvordan noen fosterforeldre beskytter sin rolle overfor barnet, ved å hindre kontakt mellom barn og foreldrene.

Å sørge for godt samarbeid mellom foreldre og fosterforeldre blir trukket av frem av informantene som en viktig oppgave i barnevernets oppfølgingsarbeid og arbeid mot tilbakeføring. I dette arbeidet trekkes det frem som nødvendig systematisk jobbe for å beholde kontakten mellom barnet og foreldrene, og for å klare dette kan relasjonen mellom foreldre og fosterforeldre spille en sentral rolle. Å jobbe for et godt samarbeid mellom foreldre og fosterforeldre trekkes frem i tidligere forskning og kan bidra positivt i barnets liv, og føre til stabilitet og trivsel i fosterhjemmet (Shofield et al., 2011).

6.5.4 Et utvidet relasjonsperspektiv på relasjonen mellom foreldre og fosterforeldre

Informantene er tydelig på at de i fleste saker møter fosterforeldre som er svært positive til at barnet skal ha tett kontakt med foreldrene. De har opplevd at foreldrene snakker mer positivt om fosterforeldrene etter hvert som de blir bedre kjent. De forteller i stor grad om positive erfaringer av relasjoner mellom foreldre og fosterforeldre. I Syrstads studie (2021) foreslås det å ha en tjeneste som har en systemisk forståelse av barnet og dens familier, og at det kan være utviklingsstøttene for barnet. Med en systemisk forståelse kan det føre til søkelys også på relasjonene mellom foreldres- og fosterforeldresystemet.

Likevel skiller de biologiske og ikke-biologiske fosterforeldre på et par punkt. De foreller at biologiske fosterforeldre har en annen forståelse av foreldrenes situasjon og relasjon til barnet. Ikke-biologiske fosterforeldre kjenner foreldrene gjennom barnevernssaken og deres relasjon til foreldrene kan påvirkes av den. Et av forbedringspunktene fra Høyesterett (Barne- og familiedepartementet, 2020) handler om nettopp dette. At barnevernstjenesten ikke skal vurdere foreldrenes omsorgsevne og samværskompetanse på bakgrunn av kun fosterforeldres opplysninger om barnets reaksjoner på samværet. Verken i sakene der relasjonen er preget av konflikt mellom tidligere svigerfamiliemedlemmer eller fosterforeldres sterke tilknytning til barnet.

Informantenes refleksjoner om hva som kan påvirke fosterforeldres opplysninger om samværet kan forstås ut fra det utvidede relasjonsperspektivets triadiske modell. Ansatte i barnevernstjenesten som kommuniserer med fosterforeldrene om samværsmengde har hver sin relasjon til innholdet i samtalen (Ulleberg, 2020, s. 58). Informantene har erfart at fosterforeldrene kan være avvisende overfor biologiske foreldre og stille seg imot samvær på bakgrunn av barnets sterke reaksjoner i forkant/etterkant av samvær og historie fra tidligere omsorgssituasjon.

Et annet poeng flere av informantene trekker frem er fosterforeldrene at kan være bekymret for sin posisjon til barnet og barnets tilhørighet i fosterhjemmet. De forteller at fosterforeldre kan være opptatt av å fortelle om reaksjonene til barnet før og etter samvær. Informantene skiller mellom biologiske og ikke-biologiske fosterforeldre, og at biologiske fosterforeldre er mindre bekymret for sin rolle overfor barnet. Dette kan føre til at biologiske og ikke-biologiske kan ulike relasjoner til innholdet i samtalen om foreldrenes omsorgsevne og samværskompetanse. For å møte Høyesteretts forbedringspunkt har informantene i flere saker tatt i bruk sakkyndige for å kvalitetssikre vurderingene. Ansattes relasjon til biologiske foreldre og tilbakeføring kan derfor påvirke hvordan ansatte i barnevernstjenesten arbeider mot tilbakeføring. Hvordan ansatte i barnevernstjenestens relasjon til tilbakeføring kan påvirkes av hvordan de vurderer fosterforeldres beskrivelser av saken, og dette kan ses ut fra teorien om en treleddet relasjon. Hvor barnevernstjenesten har en relasjon til tilbakeføring, mens fosterforeldre har en annen relasjon til det. Utsagnene til barnevernsansatte, foreldre og fosterforeldre blir med dette utgangspunktet formet av vår relasjon til saken, noe Høyesterett gjennom sine forslag til endringer søker å unngå.

7. Avslutning

I denne oppgaven har jeg undersøkt hvordan ansatte i barnevernstjenesten forholder seg til foreldre etter en omsorgsovertakelse og har søkt å besvare følgende problemstilling: «*Hvordan forholder ansatte i barnevernstjenesten seg til relasjonsarbeid og oppfølging av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse?*» For å kunne besvare problemstillingen operasjonaliserte jeg den i to forskningsspørsmål:

1. *Hvordan opplever ansatte i barnevernstjenesten relasjoners betydning for samarbeid med foreldrene etter vedtak om omsorgsovertakelse?*

2. Hvordan reflekterer ansatte i barnevernstjenesten rundt oppfølging- og tilbakeføringsarbeid etter vedtak om omsorgsovertakelse?

For å kunne besvare problemstilling, gjennomførte jeg fem kvalitative intervjuer med fem ansatte fra ulike barnevernstjeneste. Intervjuene hadde en semistrukturert form og var basert en intervjuguide. Funnene fra undersøkelsen er analysert og diskutert i lys av teori fra den systemiske forståelsen, tidligere forskning på feltet og utvikling av lovverk og forbedringspunkter fra Høyesterett på feltet. Funnene presentert og diskutert over utgjør til sammen svar på oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål.

Studien har flere hovedfunn. Et av funnene viser at ansatte i barnevernstjenesten vektlegger relasjonsarbeid i oppfølgingsarbeidet som viktig for å oppnå et samarbeid med foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse. Å skape en relasjon til foreldrene som er basert på åpenhet og dialog vil ha betydning for oppfølging- og tilbakeføringsarbeidet. Det kommer også frem at barnevernsansatte i de fleste tilfellene danner en god relasjon til foreldrene, samtidig som de viser forståelse for at det kan være utfordrende for foreldrene å skape en god relasjon i etterkant av at samme tjeneste har vurdert omsorgsovertakelse som nødvendig. Oppgaven ser informantene relasjonsarbeid i lys av en systemisk forståelse. Der de jobber for å bidra til utvikling av relasjonen mellom foreldrene og fosterforeldrene, og at de nevnte relasjonene får betydning for både foreldrene og barnets utvikling.

Et annet funn viser til en begynnende holdningsendring hos ansatte i barnevernstjenestens. Informantene reflekterer rundt egne og tjenestens holdninger og praksis rettet mot oppfølging- og tilbakeføringsarbeid av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse. De ansatte i barnevernstjenestens tidligere erfaringer og holdninger viser seg gjeldene i deres tanker om hvordan de kan bidra til å styrke og støtte foreldrene i utvikling av omsorgskompetanse. Med oppmerksomhet rettet mot barnevernstjenestens oppfølgings- og tilbakeføringsarbeid fra flere ulike instanser uttaler informantene at de nå er mindre fremmede for å arbeide mot tilbakeføring av omsorgen av barnet til foreldrene.

Et tredje funn viser til en felles etterspørsel av tydeligere rutiner og retningslinjer for barnevernets arbeid etter vedtak om omsorgsovertakelse som kan være med på å utvikle deres oppfølgingsarbeid og bidra til flere tilbakeføringer. Herunder kan det nevnes at informantene påpeker at saker der fylkesnemnda har fattet vedtak om omsorgsovertakelse er svært komplekse saker. Det vil derfor være nødvendig med retningslinjer for oppfølgingsarbeidet, også i saker hvor tilbakeføring vurderes som ikke mulig og hvor det stilles krav om

dokumentasjon av barnevernets begrunnelser og vurderinger. Funnet viser at det er mangel på tydelige rutiner, og at det derfor er økt behov for systematisering av barnevernstjenestens oppfølgingsarbeid av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse hos flere av tjenestene, noe som er et krav for at arbeidet skal være i tråd med dagens rettstilstand.

Videre viser et siste funn at ansatte i barnevernstjenestene uttrykker at biologiske familie er viktig for barnet under omsorgsovertakelsen. Å beholde kontakten og relasjonen mellom barn og foreldre anser de som avgjørende for å muliggjøre en tilbakeføring av omsorgen til foreldrene. Veiledning rundt samvær og tilrettelegging av samvær ut fra den enkelte sak blir vektlagt av de ansatte i barnevernstjenesten. Informantene beskriver et familiesystem som er i endring etter en omsorgsovertakelse (Frøyland, 2017), og hvor barnet og foreldrene gjensidig blir påvirket av den anders utvikling og fungering. Med en systemisk forståelse av relasjoner og kommunikasjon vil ansatte i barnevernstjenesten også være et medlem i utviklingen i familiesystemet.

Som det kommer frem i Akhtars artikkel «Usikkert» (2021) viser også denne oppgaven at det er tegn til endring i barnevernets praksis, men at det fortsatt er noe motstand fra ansatte i barneverntjenesten mot å ha tilbakeføring som et overordnet mål. Det er flere faktorer som påvirker hvordan ansatte i barnevernstjenesten forholder seg til relasjons-, oppfølgings- og tilbakeføringsarbeid etter en omsorgsovertakelse.

Endringer på systemnivå og rettstilstand vil føre til at barnevernsansatte i deres praksis må forholde seg til problematikken på en ny måte. Likevel vil det nok ta tid før holdningene samsvarer fullstendig med endringene på systemnivå. Det ville derfor være interessant å se forske videre på hvordan endringene på systemnivå blir overført til individnivå.

Denne studien bidrar med en systemisk forståelse av barnevernstjenestens oppfølgingsarbeid, og det kan være av særlig interesse for praksisfeltet å ta med seg forståelsens helhetlige og sirkulære tenkning inn i arbeidet mot flere gjenforeninger av barn og foreldre. Barnevernets praksis er i utvikling, og det kan være et behov for å følge opp funnene og med ytterligere studier. Ettersom funnene er basert på intervjuer med fem informanter, er de ikke generaliserbare. Funnene kan likevel bidra til å utvikle en større innsikt i, og bedre forståelse for barnevernets relasjonsarbeid, tilbakeføringsarbeid og oppfølging av foreldre etter vedtak om omsorgsovertakelse. Ved å supplere med en kvantitativ spørreundersøkelse kunne det vært mulig å se om funnene var representative, og det ville vært spennende om dette kunne bidra i utvikling av nasjonale rutiner og retningslinjer for oppfølgingsarbeidet.

8. Referanseliste

Akhtar, A. (2021, 24. april). *Uskikken*. NRK.

<https://www.nrk.no/rogaland/xl/uskikken-1.15355825>

Barneloven, 1982. *Lov om barn og foreldre*.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2021, 13. Mars). *Den europeiske menneskerettsdomstolen*.

https://bufdir.no/Barnevern/Barnevernet_i_den_europeiske_menneskerettsdomstolen/

Barne-, ungdoms og familiedepartementet. (2020, 10. Juni). *Informasjonsskriv om behandling av barnevernssaker – nye avgjørelser fra Høyesterett*.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/f29d37d4e9e04d8891693415c19e411c/informasjonsskriv-om-barnevernssaker---nye-retningslinjer-fra-hoyesteretts-omsaksbehandling.pdf>

Barne-, ungdoms- og familiedepartementet

(2021,29.april). *Omsorgsovertakelser*. https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/barn_med_tvangsvedtak/omsorgsovertakelser/

Barne-, ungdoms- og familiedepartementet. (2021, 09. april). *Styrker rettsikkerheten til barn og unge*. https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-barnevernslov/id2843407/?utm_source=www.regjeringen.no&utm_medium=rss&utm_campaign=RSS-2581966

https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-barnevernslov/id2843407/?utm_source=www.regjeringen.no&utm_medium=rss&utm_campaign=RSS-2581966

Barnevernloven. (1992). *Lov om barneverntjenester*.

Bateson, G. (1972). *Steps to an ecology of mind*. Ballantine Books

Bateson, G. (1979). *Mind and Nature. A necessary unity*. Fontana Paperbacks

Berger, P. L. & Luckman, T. (1967). *The Social Construction of Reality: a treatise in the sociology of knowledge*. Garden City, New York: Doubleday

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, (s. 77-101.)

Dalen, Monica. (2011). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming (2.utg.)* Universitetsforlaget.

Fjelldal & A. Örtenblad (red). *Faglig kommunikasjon i praksis*. Universitetsforlaget

- Frøyland, L. (2017). *Systemisk samtale. Psykososialt samarbeid med barn, ungdom og foreldre*. Fagbokforlaget
- Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker. (2021, 1.mai). *Omsorgsovertakelse*.
<https://www.fylkesnemndene.no/no/sakstyper/omsorgsovertakelse/>
- Gergen, K. J. & Gergen, M. (2005). *Social konstruktion. Ind i samtalen*. Dansk psykologisk forlag. *Å forske på samfunnet. En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Cappelen Akademiske Forlag
- Halvorsen, K. (2009). *Å forske på samfunnet. En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. (5. utg.). Cappelen Akademiske Forlag
- Jensen, P. (2011). *Ansikt til ansikt. Kommunikasjons- og familieperspektivet i helse- og sosialarbeid* (2. utg.). Gyldendal
- Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (Red.). (2017). *Kvalitativ analyse. Syv tradisjoner*. Hans Reitzels Forlag
- Jensen, P. & Ulleberg, I. (2017). *Systemisk veiledning i profesjonell praksis*. Fagbokforlaget
- Jensen, P. & Ulleberg, I. (2018). Grunnleggende kommunikasjonsteori. I C. Fjellidal & A. Örténblad (red). *Faglig kommunikasjon i praksis*. (S. 23-43). Universitetsforlaget
- Johnsen, A. & Torsteinsson, W. V. (2015). *Lærebok i familieterapi* (2. utg.). Universitetsforlaget
- Johannessen, L. E. F., Rafoss, T. W. & Rasmussen, E. B. (2017). *Hvordan bruke teori? Nyttig verktøy i kvalitativ analyse*. Universitetsforlaget
- Kleven, T. A. (red.), Hardemaal, F & Tveit, K. (2011). *Innføring i pedagogisk forskningsmetode. En hjelp til kritisk tolkning og vurdering* (2.utg.). Unipub
- Kvale, S & Brinkmann, S.. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3.utg.). Gyldendal Akademisk
- Leseth, A. B., & Tellmann, S. A. (2017). *Hvordan lese kvalitativ forskning?* Cappelen Damm Akademisk
- Lindboe, K. (2011). *Barnevernloven* (7.utg.). Gyldendal akademiske
- Lorås, L. & Ness, O (Red.). (2019). *Håndbok i familieterapi*. Fagbokforlaget

- Magnusson, E. og Marecek, J. (2015). *Doing interview-based qualitative research: a learner's guide*, Cambridge University Press
- Morgan, H. C., Nolte, L., Rishwort, B., & Stevens, C. (2019). My children are my world. Raising the voices of birth mothers with substantial experience of counselling following the loss of their children to adoption or foster care. *Adoption & Fostering*, 43 (2), 137-154. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0308575919848906>
- Prop. 133 L (2020-2021). *Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernloven*. Barne- og familiedepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-133-l-20202021/id2842271/>
- Repstad, P. (Red). (1998). *Den lokale velferdsblanding. Når offentlig og frivillige skal samarbeide. Kap. 13*. Universitetsforlaget
- Schofield, G., Moldestad, B., Hojer, I., Ward, E., Skilbred, D., Young, J., & Havik, T. (2011). Managing loss and a threatened identity: Experiences of the parents of children growing up in foster care and implications for social work practice. *British Journal of Social Work*, 41(1), 74–92. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcq073>
- Slettebø, T. (2009). *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert utenfor hjemmet av barnevernstjenesten* (Barne, likestillings og inkluderingsdepartementet) https://vid.brage.unit.no/vid-xmlui/bitstream/handle/11250/98539/rapport_nr_1_2009.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Sundt, H. (Red). (2016). *Fosterhjemshåndboka*. Kommuneforlaget
- Svaneus, F. (2005). *Sykdommens mening - møtet med det syke mennesket*. Gyldendal Akademiske
- Sykes, J. (2010). Negotiating stigma: Understanding mothers` response to accusations of child neglect. *Children and Youth Services Review*, 33, 448-456. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0190740910001842>

Syrstad, E. (2021, 12. februar). It is not just about doing or saying the right things: Working systemically with parents whose children are placed in public care. *Journal of Family Therapy*. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-6427.12339>

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder. (5. utg.)*. Fagbokforlaget

Ulleberg, I. (2020). *Kommunikasjon mellom lærer og elev*. Fagbokforlaget

Vedeler, G. H. (2020). Familieterapi og systemisk tenkning i BUP. Noen tilbakeblikk og refleksjoner. *Fokus på familien*. 03/2020

Vedlegg 1: NSD godkjenning

22.4.2021 Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Hvordan familiebehandling etter omsorgsovertakelse?

Refeansenummer

456115

Registrert

12.06.2020 av Anna Waage Rasmussen - s307688@oslomet.no

Behandlingsansvarlig institusjon

OsloMet - storbyuniversitetet / Fakultet for samfunnsvitenskap / Institutt for sosialfag

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Sidsel Therese Natland, sidsna@oslomet.no, tlf: 99352737

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Anna Waage Rasmussen, anna.w.rasmussen@hotmail.com, tlf: 90151618

Prosjektperiode

01.07.2020 - 31.05.2021

Status

31.08.2020 - Vurdert

Vurdering (1)

31.08.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er

dokumentert i meldeskjemaet 31.08.2020 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

DEL PROSJEKTET MED PROSJEKTANSVARLIG

Det er obligatorisk for studenter å dele meldeskjemaet med prosjektansvarlig (veileder). Det gjøres ved å trykke på «Del prosjekt» i meldeskjemaet.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å

<https://meldeskjema.nsd.no/ordring/5ed0d117-847b-4475-8a15-776f8978611/2>

22.4.2021 Meldeskjema for behandling av personopplysninger

melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke typer endringer det er nødvendig å melde: https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 31.05.2021.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

[h ps://meldeskjema.nsd.no/vurdering/5ed0d117-847b-4475-8a15-776f8e897861](https://meldeskjema.nsd.no/vurdering/5ed0d117-847b-4475-8a15-776f8e897861) 2/2

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet:

”Barnevernets oppfølging av foreldre med barn under barnevernets omsorg”

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvilken oppfølging de ulike barnevernstjenestene gir til foreldre med barn under barnevernets omsorg. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å undersøke hvilken oppfølging de ulike barnevernstjenestene gir til foreldre med barn under barnevernets omsorg. Prosjektet skal ta utgangspunkt i fem-seks barnevernstjenester og det er ønskelig å intervju en saksbehandler per kontor. Prosjektet skal ta for seg både likheter og ulikheter i oppfølgingen fra flere av barnevernstjenestene i kommunen.

Prosjektets foreløpige problemstilling er «Hvilken oppfølging får familier med barn under barnevernets omsorg, hos de ulike barnevernskantorene?».

Forskningsprosjektet er en masteroppgave i Familiebehandling ved OsloMet. Den har et omfang på 30 studiepoeng.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

OsloMet er ansvarlig for prosjektet.

Anna Waage Rasmussen, student OsloMet, master i sosialfag – familiebehandling

Nicolay B. Johansen, veileder, PhD i kriminologi

Sidsel Natland, biveileder, førsteamanuensis ved OsloMet

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Populasjonen til forskningsprosjektet er alle barnevernstjenestene i kommunen. Utvalget, som er et mindre antall enheter, er trukket ut fra prinsippet om «rent tilfeldig utvalg». Som er trukket tilfeldig fra listen av tjenester. Til nå er seks barnevernskantorer kontaktet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i undersøkelsen, innebærer det at du deltar på et intervju. Intervjuet vil bli holdt i henhold til retningslinjene til Folkehelseinstituttet. Det vil ta deg ca. 45 minutter.

For å få frem barnevernstjenesters praksiser i oppfølgingsarbeidet av foreldre med barn plassert av barnevernet er kvalitativ metode valgt metode. Opplysninger om kontorets erfaringer og praksiser vil samles inn og registreres gjennom lydopptak og slettes så snart som mulig.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Student og veileder vil være de som har tilgang til personopplysningene. Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data og datamaterialene vil lagres kryptert.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er mai 2021. Personopplysninger og lydopptak vil slettes ved prosjektslutt.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra OsloMet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Anna Waage Rasmussen, student, s307688@oslomet.no
- Nicolay B. Johansen, veileder, nicobjo@gmail.com

Sidsel Natland, biveileder, sidsna@oslomet.no

- Vårt personvernombud: Ingrid S. Jacobsen, personvernombud@oslomet.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Veileder
Nicolay B. Johansen

Student
Anna Waage Rasmussen

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Barnevernets oppfølging av foreldre med barn plassert under barnevernets omsorg*», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Intervjuguide

Intervjuguide til prosjektet

«Barnevernets oppfølging av foreldre etter omsorgsovertakelse»

1. Kan du fortelle om utdanning og arbeidserfaring?
 - Hvilken utdanning har du?
 - Relevant erfaring og hvor lenge har du vært ansatt her?
 - Har du vært ansatt på andre barnevernkontorer?
 - Hvilken avdeling jobber du på? Teamet ditt? Hvor lenge? Hva er dine ansvarsområder og oppgaver?
2. Kan du fortelle litt om barnevernstjenesten?
 - Oppbygging
 - Satsningsområde
3. Kan du si litt om hva som kan kjennetegne saker om omsorgsovertakelse?
4. Hvordan jobber dere med familien før en omsorgsovertakelse?
 - I perioden frem til Fylkesnemnda treffer avgjørelsen om omsorgsovertakelse?
 - Hvilke tiltak tilbys? I de sakene som ikke er akutt, hvordan forbereder dere familiene? Hvorfor mister foreldrene omsorgsansvaret?
5. Hvordan jobber dere med familien etter en omsorgsovertakelse? Etter at Fylkesnemnda har truffet en avgjørelse om omsorgsovertakelse?
 - Hvilke erfaringer har du med arbeid med foreldrene? Hvilke tjenester tilbyr dere? Hvordan legger dere til rette for samarbeid med ny omsorgsbasis og biologiske foreldre? Frivillig? Ved pålegg?
 - Hva med barnet? Hvordan prater dere med dem? Barnets beste. Hvordan gi dere barnet et helhetlig tilbud? I den nye omsorgsbasisen, men og i samspill med foreldrene
6. Hva tenker dere kan være foreldrenes behov for oppfølging etter omsorgsovertakelsen?
 - Foreldrene er en utsatt gruppe, hvordan oppleves plasseringen, psykososiale problemer i ettertid? oppfølging til mødre og fedre, hva tar hjelpen utgangspunkt i?
7. Hvilket tilbud har dere for oppfølging av foreldrene?
 - Vet dere om støttegrupper for foreldre som har mistet omsorgen for barna sine?
8. Hva når foreldrene ikke ønsker kontakt? Hvilke rutiner har dere dersom foreldrene ikke ønsker det dere tilbyr?
9. Har du noen erfaringer du ønsker å dele?